

ÁZSIAI ÉS AUSZTRÁLIAi UTAZÁSOK ÉS VADÁSZ-KALANDOK

**ÖSSZEÁLLÍTOTTA
BERT PÁL**

**ÁTDOLGOZTA
Dr. SIMONYI JENŐ**

**BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-00-9 (online)
MEK-12383

TARTALOM

ÁZSIA.

Kelet-India.

Egy erdei út.

Az orang-utang.

Az indiai majmok.

Az elefánt.

A rinocerosz.

A tigris.

A krokodilus.

A kígyók.

Ázsia mérsékelt és hideg részei.

A jak.

A vadász-sólyom.

A vadász-sas.

AUSZTRÁLIA.

A kengurú.

A kazuár.

UJ-ZEELAND ÉS AUCKLAND.

Az apterix és a moa.

A fóka.

ÁZSIA.

Kelet-India.

Elő-Indián és Hátsó-Indián kívül azokat a nagy szigeteket is ide számítjuk, amelyeket Szunda-szigeteknek, Szumátrának, Borneónak stb. neveznek, és amelyek állatvilága csaknem olyan, mint a szárazföldé.

Ezek a forróövi tájakon a bámulatatos növényzetű erdőben néhol csakúgy hemzseg a sok majom, szarvas, antilóp, vaddisznó, papagáj és sok mindenféle tarka madár. Az egyszarvú rinocerosz és az elefánt Afrika állatvilágára emlékeztet. Az oroszlánt, amely Ázsiában csupán a nyugati tájakon él, a tigris helyettesíti, amely még sokkal veszedelmesebb; párdac és egyéb nagy macskafajta állat, medve, farkas van elég. Mindenütt sok a mérges kígyó; a folyókban és a mocsarakban rettenetes krokodilusok vannak; a Szunda-szigeteken pedig van egy óriási sikló, amely éppen olyan veszedelmes, mint az óriáskígyó. A legfurcsább alakú rovarok is seregesen vannak mindenütt.

Egy erdei út.

A következő leírás a Mékong völgyébe vezet bennünket. Garnier Ferenc utazásából való, aki az ellenséggel szemben halt meg vitézül, miután olyan merész dolgokat vitt véghez Kokinkínában, mint Cortez Mexikóban és Pizarro Peruban.

A halmok tetejét koszorúzó fák sora közt már megjelent a nap tányérja; az erdő boltozata alatt ébredezett az élet: a madarak csicseregve üdvözölték az árnyas tanyájukba egyszerre beözönlő fényárt; a szarvasok ordítottak és az elefántok is hallatták harsogó hangjukat. Mintha megborzongott volna az ébredő természet, a szellő könnyű lehellete felfodrozta a víz színét és meglengette a nagy fák csúcsát. Figyelmesen hallgatózva, szerettem volna az elmosódott dallamos zenének minden egyes hangját megkülönböztetni és elragadtatva néztem az eget, a vizet és az erdőt. Mindent átlátszó pára fátyolozott, amelyet rózsaszínűre festett a nap, mielőtt egészen szétoszlott. Egyszerre, amint egy sziklát megkerültem, tíz lépésnyire egy fiatal szarvast láttam, amely a folyóból ivott. Megálltam és önkéntelenül a puskámat kerestem a vállamon, de szerencsére nem volt nálam. Mit is tettem volna egy ilyen vaddal és hogy vittem volna a tanyára? Mozdulatlanul maradván néztem, hogy szürcsöli e gyönyörű állat hosszasan a tiszta vizet; néha megállt és saját reszkető képét nézte az átlátszó habokban. Azután felegyenesedett, néhányat lépett a parton, észrevett és - kérem, higgye el az olvasó - hozzám jött. Felálló füle és merev tekintete kimondhatatlan csodálkozását mutatták, gyanúnak és félelemnek rajta nyoma se volt. Furcsa érzés fogott el, visszafojtottam a lélekzetemet, hogy minél tovább maradjon velem szemben az erdő lakója. Úgy tetszett nekem, mintha a paradicsomban volnék vagy Armida¹ elbűvölt kertjében, amelyekben pedig sohase jártam. Ez a különös bizalmasság, amely ily váratlanul és határozottan megmutatta, hogy embert nem ismer ez a tájék, elragadt, de meg is ijesztett. Tőlem egy lépésnyire megállt a szarvas és vadász-ösztönöm hirtelen felébredvén, az a gondolatom támadt, hogy megkapom az agancsát; igen gyors volt a moz-

¹ Armida Tasso egy hőskölteményének (A megszabadított Jeruzsálem) egyik személye. Tasso híres olasz költő a tizenhatodik században élt.

dulatom, de a vad még fürgébb volt, elugrott és egy pillanat múlva eltűnt az erdőben; akkor bántam csak, hogy a szelességemmel ily gyorsan véget vetettem e találkozásnak, amely tündérmesébe való és amelyhez még csak az kellett volna, hogy a szarvas megszólaljon, mint La Fontaine² meséiben.

Onnan nem messze kemény testgyakorlatot kellett tennem, amíg átjutottam egy hegyfokon, amely előrenyulakodott a folyóba. Teljesen függélyes sziklafalat képezett; tövében oly sebes volt a víz, hogy nem is gondolhattam arra, hogy úszva kerüljem meg. A sziklatetőt sűrű növényzet borította; amikor a síkos hegyoldalt megmásztam, még az indákon és a tüskés szederbokrokra át kellett keserves utat törnöm. A hegyen túl szerencsére szép lapos, homokos partszegély vonult el a folyó és az erdő között, azon - remélhettem - egy darabig könnyű lesz az utam. Megálltam egy kissé pihenni. A tiszta és mély víz, amelynek csendes hullámai a parthoz verődtek, mintha csak hítt volna fürdeni; el is határoztam hamar, hogy megfürdöm. De alig löktem magam néhányszor a karommal, két elefánt lépett ki az erdőből és egyenesen a folyó felé jött. Az egyik, amint meglátott, megállt és visszafordult. Bár jó véleményem volt ez állat természetéről, még se bántam volna, ha a társa követte volna a példáját. De abból semmi se lett; némi habozás után a vízbe lépett, az orrmányát felém irányozta és morogva szuszogott vele egyet. Nem tudtam, mitévő legyek; a partra menni tán veszedelmesebb lett volna, mint a vízben maradni, mert ott három út közül kettőt elzárt az erdő és a sziklák; hát ott maradtam, ahol voltam és lehetőleg összehúzódva, figyelmesen néztem, mit csinál az orrmányos; készen voltam kiúszni a víz sodrába, ha az elefánt nagyon közel jött volna, pedig messze kerülhettem volna a ruhámtól és jegyzeteimtől. Hatalmas, barnás-fekete volt az elefánt; nagy termetén és hosszú agyarára meglátszott, hogy már rég elérte teljes kifejlődését. Előre ment, míg a hasáig nem ért a víz; azután elkezdte az orrmányából a hátát fecskendezni. Talán húsz méternyire voltunk egymástól; apró szürke szemét folyvást rám szögezte és néha-néha felém nyujtotta az orrmányát. De csakhamar annyira belemerült az öntözködés élvezetébe, hogy a jelenlétemet semmibe se vette. Lassan közeledtem a parthoz, ahol a napon feküdt a holmim; fogtam, a vállamra vettem és gyorsan odább álltam; csak néha-néha pillantottam lopva hátra a fürdőtársamra. Még arra se méltatott, hogy hátrafordult volna és nézte volna, merre megyek; még sokáig láttam az orrmányából felfecskendezett vizet, mely a napsugaraktól szivárványos eső gyanánt hullott alá.

Az orang-utang.

Az ázsiai majmok közt az orang-utangot illeti az első hely. Farkatlan nagy majom; megnő 1 m és 30 centiméternyire; a karjai igen hosszúak, az arca csaknem emberi. Európában sokkal előbb ismerték mint afrikai rokonait, a csimpánzt és a gorillát.

A következő leírás egy híres angol természetbúvárnak, Wallacenek nevezetes tudósításaiból³ van véve; ő a helyszínén vadászott e majomra.

Az orang-utang, köztudomás szerint, Szumatra és Borneo szigetének lakosa, és úgy látszik, máshol nem is fordul elő. Szumatrán alig olyan közönséges mint Borneón, ahol egész nagy vidékeken él. Szadongnál, ahol én megfigyeltem, nem él máshol, mint az alacsony, rónás és mocsaras tájakon, ahol nagy őserdők vannak. A mocsarak közt néhány elszigetelt hegység emelkedik. Ott laknak a dájákok, akik gyümölcsfákkal ültették be a lejtőket. Ez elég arra,

² La Fontaine francia költő, akinek a meséiben az állatok úgy beszélgetnek, mintha emberek volnának.

³ Wallace Russel: A maláji szigettenger, az orang-utang és paradicsommadár hazája.

hogy odacsábítsa a miáaszt, amely nagyon szereti az éretlen gyümölcsöt; éjjelre mindig visszavonul a mocsarak közé. Ha a mocsaras tájról fölfelé megyünk, ahol a föld még sík ugyan, de már emelkedett, a nagy majom többé nem található.

Nekem úgy tetszik, hogy a nagy sűrű őserdők nélkül ez állat nem bír megélni. Az ilyen erdőség a valódi hazája; anélkül hogy a földre kellene szállnia, egyik fa koronájáról a másikra kapaszkodik és e légi úton éppen olyan könnyen kóborol a rengetegben, mint az indiánus a pusztaságon és az arab a sivatagon. Az emelkedett, száraz tájakon több az ember, az ott levő erdőségben több a tisztás, a bozótosban pedig nem kóborolhat szokása szerint. Gyakrabban volna veszedelemben, mert gyakrabban kellene a földre szállnia.

Igen érdekes meglesni az orangot, amikor kedvére kóborol az erdőben. Bátran jár a nagy ágakon; félig fölegyenesedve, fenntartja magát, mert a keze hosszú, a lába meg igen rövid. A tagjai közt még nagyobbá válik a különbség azáltal, hogy nem a tenyerére támaszkodik, hanem az öklére. Azokon az ágakon jár, amelyek átnyúlnak egy másik fa ágai közé; az ág végén kinyújtja a karját és két kezével megfogja a másik ágat, mintha megpróbálná, hogy elég erős-e; azután haladéktalanul átkapaszkodik és tovább megy. Nem ugrik, nem veti magát és nem is siet nagyon; mégis majd oly gyorsan halad, mint egy ember, aki az erdőben szalad. Nagy hasznát veszi hosszú, erős karjának; annak segítségével könnyen felkúszik a legmagasabb fákra; leszedi a gyümölcsöt és a fiatal hajtást olyan vékony ágakról, amelyek letörnének alatta; letépi a lombot és az ágakat, amelyekből fekvőhelyét készíti. Az ágyát elég alacsonyan rakja valamely kis fára, 6-15 méternyire a föld fölött, nyilván azért, hogy melegebb és a szél ellen védett legyen. Azt mondják, hogy minden majom új fekhelyet készít magának minden éjjel; én ezt lehetetlennek tartom; mert akkor gyakrabban lehetne ilyen elhagyott fekhelyet látni. A bányák körül ugyan többet találtam; de ezt a vidéket bizonyosan naponként meglátogatta néhány orang. A dájákok azt mondják, hogy nagyon nedves éjszakában pandanuszlevéllel vagy nagy harasztlevéllel takarózik az orang; talán innen ered az a mese, hogy sátrat épít magának a fán.

Az orang el nem hagyja a fekvőhelyét, amíg a nap a levelekről föl nem szárítja a harmatot. A nap közepe táján bármikor eszik; két napi kóborlás után ritkán tér vissza egy elhagyott fára. Úgy látszik, nem igen fél az emberektől; gyakran láttam, hogy néhány percig rám nézett, azután nyugodtan egy közeli fára vonult. Ha megláttam egyet, gyakran két mérföldnyire kellett menni a puskámért és visszajövetelemtől majd mindig ugyanazon a fán találtam vagy legfeljebb száz méternyire az előbbi helyétől. Két felnőttet sohase láttam együtt, de a hím és a nőstény mellett néha fiatal orang-utang is van; máskor három-négy fiatal lehet együtt találni. Az orang csaknem kizárólag gyümölcsből táplálkozik, de néha-néha levelet, rügyeket, és fiatal hajtásokat is eszik. Legjobb szereti az éretlen gyümölcsöt; ezek közül némelyik igen savanyú, más igen keserű. Néha a gyümölcsnek csak a magját eszi meg; majd mindig többet pazarol és pusztít, mint amennyit eszik; arról a fáról, amelyen ül, folyvást hull a sok töredék.

A földre ritkán száll, kivéven, ha az éhségtől üzetve, leves hajtásokat keres a víz partján, vagy ha száraz időben nem talál innivalót a levelek mélyedéseiben.

Csak egyszer láttam két fiatal orang-utangot egy szikla alatt ülni, száraz talajon a szimunjoni domb tövében. Egész egyenesen játszottak és egymást karon fogták. Az orang-utang csak akkor jár egyenesen, ha a feje fölött levő ágra akar kapaszkodni vagy ha megtámadják. Az nem igaz, hogy botra támaszkodva jár, ahogy némelyek rajzolják.

A dájákok azt állítják, hogy ez erős állatot soha más erdei állat meg nem támadja, csak kettő van olyan merész, de az is ritkán; amit erről hallottam, oly érdekes, hogy csaknem szóról szóra közlöm, amint nekem az öreg dájákok beszélték, akik egész életükben ott laktak. Az egyik ezt mondta: »Nincsen olyan erős állat, amely a *miásznak* árthatna; csak a krokodillal gyűlik néha meg a baja. Ha a bozótban már nem talál gyümölcsöt, akkor a folyóhoz megy

táplálékot keresni, ahol sok fiatal hajtást talál, amelyet szeret és sok gyümölcsöt, amelyet a víz partra vet. Ilyenkor néha a krokodilus meg akarja kapni; de a miász ráugrik, kézzel-lábbal üti, veri, széttépi és megöli.«

Azt is mondta még az öreg dáják, hogy látott ilyen küzdelmet és azt hiszi, hogy mindig a miász a győztes.

Egy másik dáják, Oráng-Kájá, vagy a báludájákok főnöke, akik a Szimunjon mellett laknak, a következőket beszélte: »A miásznak nincs ellensége; csak a krokodilus és a sikló meri megtámadni. A krokodilust mindig megöli, olyan erős; rája kapaszkodva, széttépi állkapcáit és kiszaggatja a torkát. Ha a sikló támadja meg, megfogja és agyonharapja. A miász nagyon erős állat, a bozótban nincsen olyan, amely vele vetekedhetne.«

.....

Mikor egy bogarászati kirándulásról visszatérve, haza értem, Károly lélekszakadva jött és zihálva kiabálta:

- Uram, hamar fogd a puskát! Egy nagy miász!
- Hol van? - kértem a puskámat fogva, amelynek egyik csöve szerencsére golyóra volt töltve.
- Egész közel, uram, a gyalogúton a bányák felé, nem menekülhet.

Szerencsére otthon volt két dáják, azokat is elhíttam, Károlynak pedig megmondtam, hogy hozza el futva a töltéseket.

A mi tisztásunktól a bányákhoz vezető ösvény a domb oldalán emelkedett, egyközűen az új úttal, amely a domb tövét kerülte meg; éppen néhány kínai munkás dolgozott rajta. Így a miász nem menekülhetett le a mocsaras erdőségbe, hacsak a földre nem szállt volna és úgy nem ment volna át az úton, vagy ha az ösvényen át nem kerülte volna meg a tisztást. Óvatosan, nesztelenül mentünk és füleltünk a legcsekélyebb zörejre is, amely a miászt elárulhatta volna; néha megálltunk és körülnéztünk. Károly nemsokára elért bennünket azon a helyen, ahol a miászt látta; a puska másik csövét is golyóra töltötte és azután elhelyezkedtünk, mert tudtuk, hogy a majom valahol a közelünkben van. Néhány pillanat múlva megrezdült fölöttem a lomb; föltekintettem, de nem láttam semmit. Körüljártam a fát, amely alatt álltam, hogy mindenfelől jól megnézhessem; megint ugyanolyan neszt hallottam, de tisztábban és láttam, hogy megingott a lomb, mintha egy nehéz állat lépett volna rá és átment volna a másik fára. Mindjárt összekiabáltam társaimat, hogy segítsenek keresni, hogy rálőhessek; de az nem volt könnyű dolog, mert a miász nagyon ügyesen elrejtőzött a sűrű lomb között. Mégis nemsokára intett az egyik dáják és megmutatta az ujjával; egy nagy, vörös, szőrös testet vettem észre és egy nagy fekete arcot, amely letekintett, mintha tudni akarta volna, miféle lárma van alatt. Mindjárt rálöttem, de az orang menekült, úgy hogy nem tudtam, eltaláltam-e. Nagyságához képest igen nesztelenül és mégis gyorsan járt; mondtam a dájákoknak, hogy jöjjenek utánam és tartsák szemmel, amíg töltök. A sűrűség tele volt ott összekúszált, indás növényekkel és nagy szögletes sziklákkal, amelyek a tetőről gördültek alá. Láttuk, hogy a miász futva, ugorva és mászva egy magas fa tetejére kapaszkodott föl, éppen az út mellett, ahol a kínaiak dolgoztak, akik mindjárt észre is vették; megbámulták és kiabáltak, amint bírtak: »Ja, Ja, Tuan, Orang-utang, Tuan!« Mikor látta, hogy nem mehet tovább, ha le nem száll, visszafordult a domb felé; kétszer lőttem rája és követtem, amilyen gyorsan csak bírtam, és még kétszer lőttem rá, míg az ösvényig ért; de folyton elrejtette többé-kevésbé a lomb és védték a vastag ágak, amelyeken járt. Egyszer, mikor éppen töltöttem, egészen jól láttam; egy nagy ágon félig fölegyenesedve ment végig. Amikor a gyalogösvényhez ért, az erdő egyik legmagasabb fájára mászott és akkor láttuk, hogy az egyik lábát eltörte a golyó, nem tudott vele kapaszkodni, csak úgy lógatta. Két ág közé ült, ahol eltakarta a lomb és onnan nem jött elő. Attól tartottam,

hogy ott marad és ott meg is hal; mivel esteledett már és így a fát le nem vágathattam, még egyszer rálöttem. Erre elhagyta a helyét, a dombra ment és kénytelen volt alacsonyabb fákra menekülni; úgy helyezkedett el az ágak közt, hogy le nem eshetett és összekuporodott, mintha meghalt volna vagy haldokolna.

Kértem a dájákokat, hogy másszanak föl és vágják le az ágot, amelyre feküdt, de nem merték, mert féltek, hogy még él és megtámadná őket. Akkor a mellette levő fát ráztuk, rángattuk a lefüggő indákat és minden lehetőt megtettünk, hogy kizavarjuk; de hiába; azt gondoltam, legjobb lesz két kínait hivatni és a fát levágni. Amíg értük küldtem, az egyik dáják nekibátorodott és fölmászott; a miász nem várta meg, hanem átmászott egy másik fára, amelyen a sűrű ágak és indák közé bújott, amelyek csaknem egészen elrejtették előlünk. Szerencsére, a fa nem volt nagy, hamar levágtuk, amikor jöttek a fejszékkel; de a liánok⁴ annyira odakötötték a szomszéd fákhoz, hogy nem dőlt le, hanem függve maradt. A miász nem mozdult és én már attól tartottam, hogy bármennyit fáradtunk, mégis kisiklik a kezünk közül.

Már egészen besötétedett és legalább is hat fát kellett volna levágnunk, hogy a levágott fa eldőljön. Már nem tudtunk mit tenni; hát mindnyájan elkezdtek a liánokat rángatni; nagyon megráztuk a fát és néhány perc múlva, amikor már egészen elvesztettük reményünket, a majom leesett olyan robajjal, mint egy óriás. Valóban óriás volt! Akkora mint egy ember; két kinyújtott karja két méter és huszonegy centiméter, a feje tetejétől a sarkáig egy méter és huszonhat centiméter, a teste kerülete a hóna alatt kilencvenhat centiméter volt; a törzse nem volt kisebb egy emberénél, de a lábai aránytalanul rövidek voltak.

.....

Ötödnap a dájákok megint láttak egy miászt az előbbi helytől nem messze; mindjárt tudósítottak. Egy nagy fának a legmagasabb ágain volt és igen vastagnak látszott. A második lövésre lehempereedett, de rögtön felkelt és megint a fára akart mászni; a harmadik lövés leterítette; egy teljesen kifejlődött nőstény volt. Amíg hazaszállításához készültünk, megtaláltuk a kölykét, hason fekve, a sárban. Körülbelül egy láb hosszú volt. Nyilván az anyja mellén volt, amikor az először leesett. Szerencsére nem sebesült meg. Amikor letisztítottuk az orráról a sarat, elkezdett kiabálni és látszott, hogy erős és fürgé. Amíg hazavittem, megfogta kis kezével a szakállam és olyan erősen szorította, hogy csak nagy bajjal bírtam kiszabadítani, mert az orang-utang ujjai rendszeren az utóbbi izületig begömbülnek, úgy, hogy valóságos horgokká alakulnak. Még nem volt foga, de néhány nap múlva kibujtak az alsó állkapcájának első fogai. Nagy baj volt, hogy nem tarthattam tejjel; sem a kínaiak, sem a malájok, sem a dájákok nem élnek tejjel, hiába kerestem egy asszonyt is, aki szoptatta volna. Kénytelen voltam rizses vízzel táplálni egy palackból, amelynek a dugójába egy tollszár-szopókát illesztettem; néhány kísérletem után már önként szopott. Ez ugyan sovány eledel volt, amelytől a kis állat meg nem hízhatott, bár néha cukrot és kókuszdiótejet tettem hozzá, hogy a rizses vize táplálódabb legyen. Ha a szájába dugtam az ujjamat, szopta, amint csak bírta, hogy tejet csikarjon ki belőle; ha látta, hogy nem megy, rosszkedvűen otthagya és kiabált, mint a kis gyermekek hasonló helyzetben.

Ha valaki tartotta vagy etette, akkor igen csendes volt és nagyon megelégedettnek látszott; de ha lefektették, mindig kiabált, fészkelődött és dörömbölt. Egy kis skatulyából bölcsőt csináltam neki; a fenekére nagyon puha gyékényt tettem, amelyet naponként megmostak és fölváltottak; s magát a kis miászt is gyakran meg kellett mosni. Amikor már hozzászokott a mosdatáshoz, megkedvelte és valahányszor bepiszkította magát, elkezdett kiabálni és el nem hallgatott, míg a vízhez nem vitték; ott csendes volt, csak egy kissé összereződött, amikor a hideg víz megcsiklandozta és torzképeket vágott, amikor a fejére csurgott. Nagyon tetszett

⁴ Liánok nagy indás növények, amelyek egészen ellepnek sok forróövi erdőséget.

neki, ha letörölték és megdörzsölték és ha a hátán és a karján hosszú szőrét kapartam, egész boldognak látszott, kezét-lábát kinyújtotta és meg se moccant. Az első napokban rettenetesen kapaszkodott mind a négy végével akármibe, amit csak megkaphatott és ugyancsak vigyáznom kellett, hogy a szakállam meg ne fogja, mert erősebben megkapták az ujjai a szőrt és a haját, mint bármi mást és segítség nélkül nem is bírtam a kezéből kiszabadítani. Ha föl volt indulva, kezével lábával kapálózott és erőlködött, hogy valamit megfoghasson. Igen jól érezte magát, ha egy darabka fát vagy egy kis rongyot foghatott a kezében; gyakran a lábát markolta meg, ha egyéb nem volt a keze ügyében; nemsokára hozzászokott, hogy keresztbe tette a két karját és mindenik kezével éppen a másik vállán levő hosszú szőrt fogta meg. Később már nem fogott meg mindent oly erősen; kénytelen voltam valami módot találni, hogy tagjait gyakorolhassa és erősödhesse. Három vagy négy fokú létrát csináltam neki és rátettem egy-egy negyedórára, hogy kapaszkodjék. Eleinte tetszett neki, de mivel nem bírt mind a négy végtagjával egyszerre kényelmesen kapaszkodni, néhány próba után először egy lábával, azután a másikkal eresztette el, míg végre lepottyant.

Néha, mikor két kézen függött, az egyikkel eleresztette a létrát és keresztbe tévén a mellén, megmarkolta a másik vállán a saját szőrét és mivel látta, hogy az sokkal kellemesebb, mint a létrát fogni, a másik kezével is eleresztette és leesett; akkor mind a két kezét keresztbe tette és hanyattfekve maradt; az arcán látszott, hogy teljesen meg van elégedve és sohase bánja a sok esést. Mivel oly igazán szerette a szőrt, csináltam neki egy mesterséges anyát. Bivalybőrből készítettem egy csomagot és a földtől egy lábnnyira függesztettem. Először rendkívül megörült neki, mert egészen megölelhette és megmarkolhatta a szőrét. Már azt hittem, boldoggá tettem a kis árvát; a boldogsága csak addig tartott, míg eszébe nem jutott az anyja; szopni akart, egészen a bőrhöz simult és kereste a kellő helyet; de mivel nem talált szőrnél és gyapjunál egyebet, megharagudott, rikoltzott és néhány próba után otthagya egészen. Egyszer lenyelt egy kis gyapjut, azt hittem, megfullad; nagy nehezen megint lélekzetet vett és föléledt; szétéptem az ál anyát és lemondtam ez utolsó eszköztől is, amellyel a kis jószágnak testgyakorlatot akartam szerezni.

Egy hét múlva láttam, hogy kanállal is etethetem; azontúl változatosabb és sűrűbb táplálékot kapott. Szerette a tojással és cukorral kevert áztatott piskótát és a cukros burgonyát. Mulatságos volt nézni, mit csinál, mikor valami kedvére valót kap, vagy ha olyat, amit nem szeret. Lenyalta az ajkát és elforgatta a szemét nagy boldogan, ha ízlett egy falat. Ha nem ízlett amit kapott, kiabált és kapálózott a lábával, mint egy mérges kis baba.

Már három hétig nevelgettem a kis miászt, amikor sikerült egy fiatal nyúlshájú majmot szereznem. Nagyon kicsiny, de nagyon fürge is volt és már nem kellett etetni. Azt is a miász ládikájába tettem és mindjárt nagyon jó barátok lettek, egyik se félt a másiktól. A kis majom a miásznak a hasára, sőt az arcára ült, mintha az rendén lett volna. Ha a miászt etettem, a másik majom melléje ült, fölszedett mindent, ami leesett és néha-néha ő akarta kiüríteni a kanalat; mihelyt készen voltam, leszedte a miász ajkán függve maradt morzsákat és még a száját is kinyitotta, hogy nincs-e ott is valami; aztán a szegény kis állat hasára feküdt, mint valami kényelmes vánkosra. Mind e jogtalanságnak példás türelemmel vetette magát alá a kis miász; örült, hogy valami meleg lény volt mellette, amelyet szeretettel átölelhetett. Különben néha ő se maradt adós; ha a kis majom el akart menni, a miász addig fogta a háta vagy a feje bőrét vagy a farkát, ameddig csak bírta, az aztán kapálózhatott, míg elszabadult.

Érdekes volt nézni, hogy ez a két állat milyen különböző viselkedésű volt, pedig korra nézve csekély volt a különbség. A miász csaknem olyan volt, mint egy kis baba, majd mindig hanyatt feküdt, egy oldalról más oldalra hengeredett gondtalanul és a kezét, lábát gyakran a levegőbe nyújtogatta, mintha valamit meg akart volna fogni, de az ujjait egy bizonyos tárgy felé irányozni képtelen volt; ha bosszús volt, eltátotta fogatlan száját; ha szüksége volt,

valósággal úgy kiáltott, mint egy kis gyerek. Ellenben a kis majom folytonosan sürgölődött, kedvére futkozott és ugrándozott, mindent megvizsgált, ami körülötte volt, a legkisebb tárgyat is igen ügyesen fogta meg, a ládika szélén hintálózott vagy futkosott és ami jót útközben talált, azt mind megette. Nem lehet képzelni nagyobb ellentétet; hozzá képest a miász még gyermekesebbnek látszott. Csak akkor próbált egyedül járni, mikor már egy hónapig nálam volt. Ha a földön volt, a lábával húzta magát vagy éppen csak hengeredett és úgy ment lassan előre. Mikor a ládikában volt, megpróbált fölkelni és a széléig fölhúzódni; egyszer-kétszer sikerült neki kiesni. Ha bepiszkította magát, vagy éhes volt vagy pedig nem tudta, mi baja, elkezdett kiabálni oly hangon, mint mikor valaki köhög vagy amint a szivattyú zörög. Éppen olyan hangjuk van a felnőtt miászoknak is. Ha senki se volt otthon vagy nem feleltek a lármájára, akkor elhallgatott; de ha csak valakinek a lépését hallotta, szépen újra kezdte.

Az ötödik hét végén a felső állkapcájából is kezdett kibujni a két első foga; de a kis miász maga nem nőtt és még akkor se volt nehezebb, mint aznap, mikor fogtuk; ezt kétségtelenül a tejnek és egyéb tápláló ételnek a hiánya okozta. A rizses víz, a rizs és a piskóta nem ért fel az anyai tejjel; a kókusztejet pedig, amellyel néha megkínáltam, nem vette be a gyomra. Úgy hiszem, ennek következtében lett a szegény jószágnak heves hasfájása; egy kis ricinusolaj meggyógyította. Egy-két hét múlva megint megbetegedett, még pedig komolyabban; minden azt mutatta, hogy váltóláza van; a feje és a lába megdagadt. Nem volt semmi étvágya és egy heti szenvedés után meghalt. Három hónapig volt nálam; nagyon sajnáltam kedves kis jószágomat.

Az indiai majmok.

Ázsia forró országainak erdőségeiben mindenütt számtalan majomcsapat játszadozik. Bár nem hasznos állatok, mégis némely majmot az indiaiak szentnek tartanak. Rousselet látott ilyen majmokat, amelyek egész biztonságban éltek a régi királyi paloták romjaiban.

A termek éppen olyan nagyszerűen voltak díszítve, mint a többi bámulatos paloták; de százötven év óta lakatlanok és akik most ott tanyáznak, csak némi nyomát hagyták a régi pompának; mégis néhány érdekes, igen régi falfestményt lehet ott látni és némi szép mozaikot.

Ha azokról beszélek, akik most tanyáznak ott, a hunuman majmok egy hatalmas törzsét értem, amely Zenanah elhagyott termeiben telepedett meg és most uraskodik az egész háremben. Ha az indiaiak babonasága nem is védné ez ártatlan állatokat, bajos volna őket elűzni e helyről, amelyet számos év óta elfoglalnak és amelyet védeni is képesek volnának. Amikor először mentem be a Zenanahba, nagy láрма keletkezett; az anyák menekültek kölykeikkel, a hímek pedig tisztességtudó távolságban követtek, de nem nagy jóindulattal mutogatták hatalmas fogsorukat.

A *langur* vagy *hunuman* legnagyobb mindazon majmok közül, amelyek India erdőségeiben élnek; harmadfél, sőt négy lábnyira nő; nyulánk, csínos és rendkívül fürge; az arca igen okos, csupasz, egészen fekete és hosszú, fehér szakáll fogja körül; hosszú és selymes szőre hamuszínű a hátán, a hasán pedig fehér; farka van olyan hosszú, mint a teste és csupasz, csak a végén van egy kis bojt.

A langurt az indiaiak szentnek tartják; a rege azt mondja, hogy ők azok a hatalmas törzsek, amelyek a majmok királyának, Hunumannak a vezérlete alatt Rámát⁵ segítették, mikor Cejlon szigetét meghódította, amelyet régente Lánkának neveztek. A hinduk betű szerint veszik a

⁵ Ráma egy indiai isten.

Rámájána⁶ leírását, amely a majmokhoz hasonlítja az árják⁷ barbár szövetségeseit; azt hiszik, hogy a langurok Ráma katonáinak az utódai és nagy tiszteletben tartják őket.

Amber palotájának furcsa lakosai iránt igen érdeklődtem, amíg közelükben voltam. Néhány nap múlva az egész törzs ismert bennünket és aggodalom nélkül hozzánk jött; a banán, a kenyér és a cukor népszerűvé tett bennünket. Aki azokban az országokban utazott, amelyekben a majom közönséges, az tapasztalhatta, hogy mindig egész törzsekben élnek és egy vezér uralkodik fölöttük. Minden törzsnek megvan a maga mezeje, az erdeje és a romjai, amelyeket szinte saját birtokának tekint és nagyon vigyáz, hogy idegen oda ne jöjjön. A Zenanah bástyáira telepedett langurok ügyelnek a környékre; ha az őr egy idegent, egy ellenséget vesz észre, rögtön ordít és e riadóra védők lepik el a bástyákat. Egyszer egy párduc jött át a szakadékon és Zenanah falai alatt kószált. No, lett erre riadalom! Lehetetlen leírni, milyen dühösséget és milyen nevetséges félelmet mutattak; a magas bástyáról megtámadták rettenetes ellenségüket; amikor már rég elment, még akkor is a falon ordítottak és mindenféle bolondsággal mutogatták a dühöket.

Mivel mindig szép idő volt, Jess Munder erkélyén ebédeltünk; a rendes órában az egész törzs Zenanahnak a szomszédos falára telepedett és nagy kedvteléssel néztek bennünket. Milyen ritka látvány lehetett ezeknek a majmoknak egy evő-ivó párizsi ember! Az első sorban a nőtények ültek, mindegyik egy kedves kis majmot tartott az ölében; mögöttük ültek a komolyabb hímek; a tető szélén egészen egyedül trónolt a király. Az egész csoportozat olyan furcsa volt és a majmok oly mozdulatlanul ültek, hogy néhányszor le akartam őket fényképezni. De mihelyt meglátták a készüléket, azt hitték, valami újfajta puska és ordítózva elszaladtak. A langur ártatlan állat és könnyen megkergethető; de ha megsebesül vagy ha fél, hogy megfogják, akkor rettenetes ellenfél. Ha dühös, hatalmas fogai és fürge kezei miatt oly veszedelmes, mint a hiéna vagy a párduc.

Az elefánt.

Az ázsiai elefánt homloka sokkal laposabb, a füle sokkal kisebb mint az afrikaié, az agyari sem oly nagyok. Vadon még Elő-Indiában, Cejlonban, Hátsó-Indiában és Szumatra szigetén él; erejéért és okosságáért sok hasznát veszik.

Grandidier, híres francia utazó, *Utazás India déli tartományaiban* című művében következőkép szól az elefántról:

Száttárába abban a reményben mentem, hogy ott szerencsésebb leszek mint Cejlonban voltam, ahol nem vadászhattam elefántot; egy vadásztársasághoz csatlakoztam, amely azzal a szándékkal indult a tartomány déli erdőségeibe, hogy ott nagy hajtóvadászatot rendez. Néhány napig sűrű rengetegben jártunk, láttunk is egy-két elefántcsordát, de ez volt az egész; a talaj oly természetű volt, hogy egyikünk sem juthatott az állatok közelébe.

A vad elefántcsordák nem veszedelmesek; könnyen megijednek és elfutnak, ha embert látnak. A cejloni Roger őrnagy, aki ezernél több elefántot ölt meg és más rettenthetlen vadászok azt mondják, hogy sohase támadja meg az embert egy egész csorda. Ha valamelyik megsebesül és feldühödik, üldözőbe veszi a vadászt, aki sík mezőn vagy bozótban nem menekülhet, de

⁶ Rámájána egy indiai hősköltemény, mely Rámáról szól.

⁷ Árják az iráni népek, amelyek Indiát az ókorban elfoglalták; a perzsák és az európai népek legnagyobb része is árja fajta.

erdőségben kikerülheti, ha vargabetűket csinál. Különben az elefánt oly ügyetlen, hogy ha hatalmába keríti is az ellenséget, ritkán áll rajta bosszút, sőt néha elszalasztja anélkül, hogy nehéz sebet ejtett volna rajta. Mikor arra utaztam, beszéltek, hogy egy angol orvost már néhány percig az orrmányával tartott egy elefánt, agyon akarta tiporni, de nem bírta. A szerencsés vadász a furcsa és kellemetlen helyzetből néhány kis ütődés árán szabadult, amit egy hét alatt kihevert. Sajátságos görbeségük miatt még az agyaraikkal se sokat árthatnak ellenségeiknek.

Az elefánthús kemény; csak a nyelvük jó étel, a lábukból pedig jó levest lehet főzni.

A magános elefántok, kivált bizonyos körülmények között, sokkal veszedelmesebbek mint nyájban élő rokonaik. Gyakran megtámadják az embert és történt is már így elég szerencsétlenség; a vadászok rendszeren félnek az ilyen találkozástól. Ez állatok vagy a fogságból szabadultak ki vagy elzüllöttek a nyájától és a magános élettől mérgesedtek el.

Már többször említettem a szelíd elefántot, amelynek erejét az indiaiak emberi célokra használják fel.

Elő-Indiában és Hátsó-Indiában úgy fogják a vad elefántcsordákat, hogy sok hajtó és szelíd elefánt az egész nyájat csendesesen és nesztelenül a *kedda* vagy *kraal*, azaz udvar felé tereli; oda bezárják és éheztetéssel és szelíd rokonaik segítségével megszelidítik.

Sokkal kevesebb elefánt van már Indiában mint hajdan volt. Az európai fegyverek használata itt is, mint egyebütt, megfogyasztotta a nagy vadat és az aprót; gyakran sikertelenek a hajtó-vadászatok. Különben annál ritkábban használják ez állatot, minél könnyebbé válik a közlekedés az ázsiai országokban. Az indiai elefántok közt ritka, amelyik három méternél magasabb, szép agyara is kevésnek van. A bennszülöttek főképp azért vadásszák oly nagyon, mert az elefántcsontot drágán adják el. Jó is, ha kipusztítják ez óriást a művelt tájakról, sok kárt tesz.

Egy híres francia utazó, Mouhot, aki nevezetes utazásokat tett Hátsó-India belsejében, következőképpen mondja el, hogyan szelidítik ott a vad elefántot.

Az Ajuthia körüli erdőségben és bozótban igen sok elefánt van; nem egészen vadak, csak olyan szabadon élnek, mint a camarguei⁸ gulyák vagy mint a bivalyok a Pontini⁹ mocsarakban. Valamennyi a fejedelemé és vétezik, aki megöl vagy csak meg is sebez egyet, még ha kártételen érte is. Évenként csak egyszer van hivatalos hajtás; amennyit csak lehet, a kraalba terelnek, azaz egy udvarba, amely éppen erre a célra készült Ajuthia közelében. Az egész országban ez a legnagyobb és legjobban berendezett elefántudvar.

Az egész udvar egy nagy négyszög, amelyet két egyközepű, egyközű kerítés vesz körül. A cölöpkerítés vastag fatörzsekből áll, amelyeket mélyen a földbe vernek úgy, hogy csak néhány hüvelyk a cölöpök köze.

Minden kerítésnek csak egy bejárata van, holmi csapdaféle; két hatalmas gerendával reteszeltető el, amelyek könnyen siklanak mély ágyban.

Ha a felhajtott elefántcsapat egészen a két kerítés közé van terelve, bezárják a bejárást és kiválogatják a használhatókat. A kiválasztást egy vizsgálobizottság végzi, amely az ország legelőkelőbb férfjaiból áll; rendszeren a király maga is jelen van és egy tágas emelvényre telepedik, amely a kraal egyik oldalán van.

⁸ Camargue a Rhône folyó két főága közti delta.

⁹ Pontini mocsarak Róma közelében.

Sziamban az olyan elefántot szeretik, amelyik fakóbarna vagy hamvas szennyessárga, egész fekete körmű, ép agyarú és nem csonkafarkú. Egy elefánt ritkán bír a két utóbbi tulajdonsággal egyszerre; mert a sértetlen agyar azt mutatja, hogy az állat békés természetű, nem veszekedő; a sértetlen fark pedig azt bizonyítja, hogy a gazdája sohase fordított hátat az ellenfelének.

Ha a vizsgálóbizottság tagjai emelvényükről a vad csoportban egy tökéletes vagy kielégítő elefántot vesznek észre, megmutatják az odarendelt vadászoknak,¹⁰ hogy üzőbe vegyék. Ezek a kijelölt vastagbőrűt¹¹ körülfogják erős szelíd elefántokkal, amelyek többé-kevésbé szelíden szorítják, tolják és beterelik a belső udvarba. Ha a szegény tudatlan nagyon makacskodik vagy el akar futni, hurkot kerítenek az egyik lábára, amelytől megbotlik; azután egyik szelíd rokona nekifekszik egész testével és fellöki; mire felkel, jól meg van kötözve és el van fogva.

Ilyenkor emberhalál is eshetik ott. Így beszélték nekem. Mégis aligha történik gyakran szerencsétlenség; annyiival kevésbbé, mert a belső kraal közepén erős gerendaház van, amelybe könnyen bejuthatnak az emberek és amelynek hatalmas cölöpei a legdühösebb elefánt heves rohamát is kiállják.

Ha már benn vannak a kraalban, néhány napig böjtöltetik őket, azután jól tartják cukornáddal és friss fűvel; addig már meg is szelídülnék. Hamar hozzászoknak öreikhez, mert mindennap látják őket és hallják a hangjukat.

Különben ezek a roppant óriások némely tekintetben rendkívül félénkek. Olyan idegesek, mint egy gyenge asszony; sokáig tart, míg a lovakhoz vagy a puskaszóhoz szoknak. Ha a kraalban eléggé megszelídültek, azokat, amelyekre a királyi udvarnak szüksége van, hatalmas tutajokra épített istállókban lassan és csendesen leszállítják Bangkokba.

Ezeket a dolgokat nagyobbára nem magam láttam, hanem szavahihető emberektől hallottam. Az a vadászat vagy hajtás, amelyet én láttam, nem arra a célra történt, hogy a befogott elefántokat megszelídítsék. Azért fogtak be néhány száz elefántot, mert az árvíz kiszorította őket rendes legelőjükből és Ajuthia kertjeibe és gyümölcsöseibe jöttek menedéket és táplálékot keresni.

Ezeket a hivatlan vendégeket a kraal örei úgy fogják el, hogy éjjel szelíd nőstényeket eresztenek közéjük, amelyek hozzá vannak szoktatva, hogy a kürtszóra visszamennek az istállóba; hátul bekerítik őket a hajtók és a nagy hím elefántok, amelyek vad rokonaikat nem hagyják megszökni; akkor megkezdődik a hajtás. Még sohasem láttam olyan izgató dolgot.

Fogalma sem lehet erről a jelenetről annak, aki csak európai vadászatot látott, aki a láрма, a kürtszó, a kutyák és a lovak előtt csak a mi silány erdeink félénk és apró vadját látta futni. Elképzelhet ötven négyszögkilométernyi területet, amelynek a háromnegyed részét elöntötte az árvíz. Elképzelhet rajta két-háromszáz elefántot a szárazon maradt szigethalmokra csoportosulva és felriasztva a három oldalról felhangzó zürzavaros lármától. Elképzelheti: a lassan közeledő láрма hogy tereli őket egy nagy csapatba, hogy rohan a rémült tömeg a szelíd nőstény elefántok után arra, ahonnan se puska ropogás, se kiabálás, se tamtamzörgés¹² nem hallatszik. Ezt mind elképzelheti. De a felindult óriások lába alatt megrendülő földet, a letiport és letördelt bozótot, bokrokat, sőt fákat, az útjukon felkavart víznek a zúgását senki le

¹⁰ Kornak elefántvezető.

¹¹ Vastagbőrű emlősök, a rinocerosz, a vaddisznó, viziló, tápir stb.

¹² Tamtam réztányér, amelyet a katonazenészek is használnak.

nem írhatja. Nem hasonlítható ehhez más, mint a földrengés, a forgózivatar vagy a partrafutó tenger a nagy őszi hullámtorlódás idején.

Itt tűnik ki, hogy az ember oktatása milyen hasznavehetővé teszi az okos állatokat. A szelíd elefántok árkon-bokron át, mély kátyukon, kiáradt patakokon át egész nyugodtan kísérik oldalt a futó csapatot, hogy el ne térjenek a kijelölt irányból. A nőstények, amikor már oda-csálták áldozataikat a kraal falához és az egész csapat egy rakáson van, rögtön oldalt kanyarodnak és segítenek hím társaiknak, amelyek orrmányütésekkel, fejükkel és oldalukkal hajtják és lökdösik a szegény vadakat, míg a kapun át be nem mennek a kerítésbe és az utolsó mögött betolják a reteszgerendákat.

A következő leírásokból látható, hogyan használják a szelíd elefántot a két nagy indiai félszigeten.¹³

Köröskörül fakolompjaikkal kolompoltak az elefántok, amelyek mindenfelé kíméletlen pusztítást vittek véghez a tanya gyümölcsöseiben.

A vadak és a láoszok¹⁴ egyaránt használják az elefántot, melyet igen gyorsan meg tudnak szelídíteni. A tökéletes betanítás sokkal bonyolódottabb és évekig tart.

A bennszülöttek vadászaton szerzik a legtöbb elefántjukat, minden vidéken más módon; de a szelíd elefántok is eléggé szaporodnak.

Engedelmet kérek, hogy nem beszéljek e különös állatok ismeretes okosságáról, éleseszűségéről és tanulmányosságáról. Ha nagyságukat a mienkével összemérjük, csaknem hajlandók vagyunk azt hinni, hogy önként segítenek nekünk, mert szánják emberi gyengeségünket.

Minden utazó egy letűnt állatvilág ez óriásainak okosságáról beszél, sőt annyira túloznak, hogy némelyek még a szégyenérzetre és a vallásosságra is képesnek tartják, pedig arra talán még az emberek közül se mindenki képes. Arról azonban nem beszélnek, hogy gyakran milyen ostoba. Nem ostobaság-e (ellentmondok előbbi hasonlatomnak), hogy ez az óriási állat engedelmeskedik egy gyenge vadembernek, aki vastag nyakára ül és első tekintetre ostobábbnak látszik a paripájánál, mégis kénye-kedve szerint vezeti és minden csekélységért rettetően megkínózza, a feje bőrét szurkálja és hasogatja a csáklyája hegyével és horgával vagy a szeszélye szerint döfi és vágja a kése hátával, hegyével vagy az élével?

Milyen félénk és ijedős! Valahányszor elefánton utaztam, hű útítársamat, a kutyámat mindig a karaván mögött szíjon kellett vezettetnem. Azt hiszem, az elefántok nem voltak elég nagy természettudósok arra, hogy ezt a hosszúszőrű, sűrűfarkú, lecsüngő fülű, tarka állatot kutyának nézték volna; igaz, hogy egész másforma volt mint az indiai kutyák. Valahányszor az elefántok meglátták, megbokrosodtak és ordítóztak, hogy még csáklyaütésektől se csendesedtek el.

Bárminő hibái és erényei vannak, az bizonyos, hogy ez országokban nagy hasznát veszik és nem tudnának nélküle megenni sem a láoszok, sem a vademberek. Aki elefánton ül, annak nem kell azon búsulni, hogy milyen az út. Ahol vége van a tört útnak vagy ahol egyáltalában nincs út, az elefánt maga tör utat; egy pillanat alatt ledönti a fát, amelyet a gazdája kijelöl, letépi, kicsavarja, összetöri a liánokat és a bambuszt, amely neki és a hátán levőnek útjában áll; a feje bőrén kinnal tanulja meg pontosan, hogy milyen magas és milyen széles a hátán levő teher. Könnyen jár a hidakon és az utakon, föl- és lemászik oly meredekségeken, ahol egy kecske is megakadna.

¹³ Harmand: *A láosz föld és Hátsó-India vad népei*.

¹⁴ *Láosz egy hátsó-indiai nép*.

A laoszi elefántok szerszáma nagyon kezdetleges; a bennszülöttek rettenetes gondatlansága az oka, hogy évszázadokon át nem találtak fel jobbat ennél, amely igen kényelmetlen, sajnos!... Az elefánt hátára megpuhított háncs vagy szarvasbőr és bivalybőr takaró fölé nehéz nyeret tesznek, mely egészen ráillik a háta gerincére; arra egy hosszúkás négyszögű lap van erősítve, amely körülbelül nyolcvan centiméter hosszú és ötven centiméter széles. Ráncos és csúszós gyékény fedi ezt a padot; arra telepszik az utas, nagy romlására a bőrének, amelyet hamar feltör az elefánt lépteinek folytonos, heves rázása. Akárhogyan helyezkedik rajta el az ember sokféle próba után, amelyek egytől-egyig sikertelenek, mindig egy darab fa vagy egy nádkötél¹⁵ kínozza meg valamelyik oldalán. Egy szellemes író azt mondja: »Az utas igen kényelmes helyzetben lehet az elefánt hátán, ha se nem ül, se nem fekszik, se nem áll, szóval: ha semmilyen helyzetben sincsen.«

A padot egy idomtalan, de könnyű és mégis erős, tartós spanyolnádból font fődél borítja, amely megvédi az utast az eső és a nap ellen, de kivált a tövisek, a lecsüngő liánok és a vörös hangyák fajzatának gyötrő támadása ellen, amelyek a megrázkodó bokrok és fák sűrű lombjairól hullanak alá.

Az egész szerszámot késsel és baltával készítik, bambuszból illesztik össze és csavart liánokkal kötözik meg, nincs benne semmi vas. A heveder vastag nádból van és a mellét fogja át a két első lába mögött; elég szorosan és erősen tartja az egész nyeregszerszámot, ha a teher egyensúlyban van. Azonfölül a szügyük elé és a farkuk alá is nádkötéllel erősítik, a mikor nagy meredekségen mennek föl vagy alá.

A teherhordó elefántok nyergén csak egy hosszúkás négyszögű kosár van vagy négy fakampó párosan összekötve; kampókat leginkább a vad népek használnak.

A magas ülésbe följutni nem könnyű dolog. E testgyakorlatot valósággal tanulni kell, habár az elefánt olyan jóindulatú, hogy megkönnyíti a felszállást; udvariasan a lábát nyújtja és felemeli az embert, amennyire csak bírja. Hogy kíséretem ki ne nevetessen és megőrizsem méltóságomat, elinduláskor mindig egy vízszintes rúdról kapaszkodtam föl, amelyen két láosz nagy nyögve emelt fel a kellő magasságig.

Egyébiránt amennyit csak bírtam, gyalog jártam, mert megolvashattam a lépéseimet és könnyebben jegyezhettem fel az utat és az irányváltozásokat.

A málhám elhelyezése mindig sok bajjal járt. A láoszok hengeres kosarakkal szoktak utazni, azért nem tudtak a ládáimmal bänni és nem bírták jól elhelyezni az állványon. Rendesen majd két óra telt el a felmálházással, mert sok elefántnak is szokatlan volt a málha alakja és színe és mindig elugrottak, amikor rájuk akarták rakni ez ismeretlen holmit.

A hosszú előkészületek után, amelyek sok bosszúságot okoznak a siető utasnak, végre megindul a menet; egyforma csendes járással, sorban egymásután mennek az elefántok. Elöl jár mindig a vezető.

Valahányszor megállapodunk,¹⁶ első gondom az elefánt, amelyet a rewahi maharadzsa személyemre bízott. Nem csekély felelősséget és nem csekély terhet vállal magára, aki egy elefánt őrzéséről, tartásáról egy-két hónapon át gondoskodni akar. Meggyőződhetik az olvasó a következő adatokból:

Úton egy elefánt napi táplálékára húsz-huszonöt font liszt kell, amelyet vízzel, egy font *ghivel*, azaz olvasztott vajjal és egy fél font öreg sóval téstává gyúrnak. Ebből egy vas tepsin

¹⁵ *Nád*, spanyolnád.

¹⁶ Rousselet: *A rádzsák Indiája*.

egyfontos lepényeket sütnek és az egészet kétszerre adják az elefántnak. Legalább is ennyit kell az elefántnak adni, mert különben tönkremegy, ha naponkint nagy utat tesz. De az utasnak nézni kell, amikor eszik, hogy igazán annyit kapjon; mert ha nem vigyáz, vele eszik a vezető és az egész családja.

Ez az elefánt rendes tápláléka, amely azonban korántsem elégíti ki nagy testét; közben-közben egyebet is kell ennie. Némely fa ágai képezik a pótlékot, főképp a bár (*Ficus indica*) és a pipul (*Ficus religiosa*). Elvezetik a sűrűségbe és ott összeszedi a kedvére való ágakat. De nem eszi meg mindjárt, hanem a hátára rakja, amennyire aznap szüksége van és hazaviszi a tanyára. A leveleket és a fát eldobja és csupán a kergét eszi meg. Érdekes látvány, amint az orrmánya végén levő ujjának egy rántásával bármily kicsiny gallyról ügyesen lehasítja a kérget.

A számos tócsában, amely Középső-India helységeit környezi, áprilistól kezdve egy mocsári gyékény található nagy mennyiségben; akkora, mint egy kardpenge. A fűvészek *Typha elephantinának* nevezik. Ezt a fűvet az elefánt jobban szereti mint az ágakat. A cukornádat is igen szereti, de nagyon felhevül tőle.

Egy személy egy elefánt szolgálatára nem elégséges, azért a vezetőt rendszeren a felesége és a gyermekei is elkísérik az útra. Mindig sűrű lombú fa árnyékában kell elhelyezni, száraz talajra, alom nélkül. Az egyik hátsó lábát egy közönséges kötéllel cölöphöz kötik; egy engedelmes elefánt sohase tépi el még ezt a gyenge kötelet sem. Este és reggel meg kell fürösztetni és elindulás előtt zsírral kell bekenni a homlokát, a fülét, a lábát és mindazon részeit, amelyek a nap forróságától megrepedeznek.

Gyakran lehet látni, hogy az elefántok földből, leginkább egy vörös agyagból, gombócot csinálnak, azután elnyelik. Ezt a természetes szert a bélférgek ellen használják, amelyektől sokat szenvednek; az agyagpilula nagyon meghajtja a hasukat.

Az elefánt bámulatos okosságáról nem is beszélek; már elég utazó bizonyította azt be szembetűnő példákkal. Senki se csodálkozik azon, ha az elefánt észreveszi, hogy az utazó jelenlétében sokkal jobban bánnak vele mint különben és hogy ezért mindig kimutatja ragaszkodását. Meg lehetünk győződve, hogy valahányszor feléje közeledünk, mindig egy barátságos ordítással fogad; a legcsekélyebb intésünknek is engedelmeskedik és az úton nagy gondosan félrehajt vagy letör minden ágat, amely bennünket érhetne.

A következő leírás Garnier Ferenctől való, aki először utazott Hátsó-India déli részéből Kína belső tájain át a Kínai-tengerhez. Sem előtte, sem utána nem járt ott senki.

Másnap a ház előtt három ilyen nemes állat állt, amelyet a legelőről hajtottak haza; fél-tizenegykor már útnak indultunk. Thorel és én nőstény elefánton ültünk, mind a kettővel eljött a kis kölyke. A kisebbik alig egyéves, a nagyobbik hároméves volt; amaz akkora volt, mint egy bivaly, emez jóval nagyobb. Még nem volt olyan méltóságos viseletük, mint amilyen meglelt korukban van ezeknek a fenséges állatoknak; bohó játékaikon sokat nevettünk az egész úton. Hajsztolták egymást egészen az anyjuk hasa alá, amelyek, anélkül hogy járásukat lassították vagy bármiképp változtatták volna, folyton jóindulattal és figyelmesen nézték kölykeik ficánkolását. Ha nagyon messze találtak menni vagy a rizsvetésekbe merészkedtek és abban a veszedelemben voltak, hogy a kornák haragjában megveri őket, egy anyai ordítás gyorsan visszaszólította a csintalankodókat; ezek rögtön oda is futottak az anyjuk mellé és az orrmányuk hegyével egy kissé cirógatták az emlőit, de mihelyt egy tócsát pillantottak meg, a vízhez szaladtak, mozgékony testrészüket teleszítták és egymást vagy magukat lefecskendezték.

Bán Szongon túl kopár síkon vezet át az út, ahol lépten-nyomon széles fekete lapokban állnak ki a sziklák. Arra nemsokára erdős, halmos tájék következik. Ott az utat egy zúgó patak szeli, amely másfél méter mély volt, amikor rajta átkeltünk, de igen sebesen folyt a vize. A fiatal

elefántok közül az öregebbik bátran átúszott. A másik azonban igen megijedt a zúgástól és habozva a parton maradt. Mellé állt az anyja, - az az elefánt, amelyiken én ültem - még pedig úgy, hogy a víz rohamára ellen védte. A fiatal a lábait az anyja lábaihoz szorította. Az kissé lehajolt, hogy a kölyke hozzátámaszkodhassék és úgyszólván hengergette hátsó lábától az elsőig, míg a vízben át nem értünk. Azután sűrű erdőbe jutottunk és mindinkább bámulhattam a hatalmas négylábúak okosságát. A vezetőnek minden szavát, minden kézmozdulatát rögtön megértették. Majd egy lecsüngő ágat hajtottak félre az útból vagy letörték orrmányukkal, majd egy ügyesen kiszámított kerülőt tettek az út valamely hirtelen kanyarulatánál, hogy a hátukon levő födelet oda ne üssék egy ágas-bogas fához. Ha nem volt széles az út, jobbra-balra nyujtogatták az orrmányukat, néhány fiatal bambuszt téptek ki és sokáig rázogatták, hogy megszabadítsák a gyökérrostok közé tapadó földtől. Addig nem nyugodtak, míg az utolsó porszemet is le nem rázták és ha az összeveretett szárazokról egy odatapadó kis göröngyöt éppenséggel nem tudtak leütni, akkor a lábuk alá tartották és bámulatos ügyességgel lekaparták. Mindezen mozdulatok egy pillanatra se lassították a járásukat, úgy hogy a vezető még azt sem mondhatta, hogy torkoskodásuk késlelteti az utazót.

A rinocerosz.

Ázsia forró vidékeinek és a Nagy Szunda-szigeteknek erdeiben közönségesek a különféle rinoceroszok, amelyek mindnyájan egyszarvúak, a szumatraiak kivételével. Úgy látszik, nem oly veszedelmesek, mint afrikai kétszarvú rokonaik.¹⁷

Na-lé faluban, ahova szeptember 3-ikán értem, az az öröm ért, hogy egy nőstény tigrist lőttem, amely a párjával sok kárt tett a vidéken. Másnap a helység vadászainak a vezére rinocerosz-vadászatot rendezett a tiszteletemre. Amióta az erdőket jártam, még nem láttam ezt a vadat. A láoszk vadászata igen különös és érdekes, mert egyszerű eszközeikkel nagyon ügyesen bánnak. Nyolcan voltunk. Nekem és szolgálímnak puskánk volt; az enyémmre feltűztem hegyes szuronyomat; a láoszoknak erős bambusznyelű lándzsájuk volt, amelynek pengéje egy szuronnál hosszabb, egy vadászkésnél rövidebb volt. A vezér lándzsája vívókardhoz hasonló hosszú, hegyes, erős és hajlékony volt, de nem törékeny és azért rettenetes fegyver.

Igy fölfegyverkezve, a legsűrűbb erdőbe mentünk, amelynek minden zúgát ismerte a vezér és tudta, hogy merre van a vadak tanyája. Amikor már majd két mérföldet jártunk, egyszerre ágak ropogását és száraz levelek zörgését hallottuk. A vezér előlépett és hátra se fordulva intett, hogy lassabban menjünk és készen tartsuk a fegyvert.

Csakhamar hallottuk a kiáltását; tudatta velünk, hogy közel a vad, azután két bambuszcsövet veregetett egymáshoz, társai pedig kiabáltak, hogy a rinocerosz kijöjjön rejtekéből. A lármától feldühítve, egyenesen nekünk jött; egy hatalmas hím volt. A rettenthetetlen vadász nem hogy megijedt volna, még nagyon örült; látszott rajta, hogy biztos a győzelmében. Lándzsáját keresztbe tartva, szembe állt a szörnyeteggel, mintha küzdelemre hívta volna. Az neki is ment tátott torokkal, hol leeresztette, hol fölemelte a nagy fejét. Amikor a vadászhoz ért, az másfél méternyiről beledöfte a lándzsáját a torkába olyan nyugodtan, mintha egy ágyut süített volna el. Azután bennhagyva a fegyverét, hozzánk jött. Tisztességes távolban megálltunk és néztük az otromba állat halálos küzdelmét; nem kellett már tőle tartanunk. Rémitő mód ordított és a hátán hempergett szörnyű vonaglással; a kíséretem pedig örömeiben ordított. Néhány perc múlva már hozzá mehettünk; csakúgy okádt a vért. Megszorítottam a vezér kezét és szeren-

¹⁷ Mouhot könyvéből.

csét kívántam ügyességéhez és bátorságához. Akkor azt mondta, csak engem illet a tisztesség, én adjam meg neki a kegyelemdőfést; átszúrtam a torkát hosszú szuronyommal.

Lándzsáját a vadból kihuzva, nekem adta és kért, hogy vigyem el emlékebe. Viszonzásul egy pompás európai vadászkést adtam neki.

A tigris.

A mérges kígyókon kívül a tigris Ázsia forró vidékeinek legveszedelmesebb állata. Évenként tízezernyi embert tépnek szét a tigrisek. Gyakran megtámadják az indiaiakat, akik majdnem mezitelenül járnak. Az indiai gazdag angolok nagyon szeretnek tigrisre vadászni, pedig veszedelmes dolog az, még elefánthátról is.

A szontálok egy kis falujától nem messze telepedtünk le¹⁸; nemsokára jelentették, hogy itt van néhány olyan vad, amilyent mi keresünk.

Tigrisre vadászni legjobb áprilisban és májusban. Ebben az évszakban a nagy forróság kiszárítja az erdei patakokat és tócsákat, a tigrisnek el kell hagynia téli tanyáját és le kell költözködnie a völgybe, hogy a falvak melletti vizekből enyhítse szomját. Ekkor rendesen valamely bozótos szakadékba települ, ahol naphosszat alszik; csak alkonyatkor megy ki zsákmányt keresni, amikor a jószágot itatóra hajtják. Egy felnőtt tigris rendszerint minden negyed-ötödnap megöl egy ökröt; beviszi a bozóthoz, a tanyája közelébe, hogy megóvhassa a kósa hiénák és sakálok ellen; azok nagy bölcsen már a szagát is kerülik, amelyet messziről megéreznek. Minden tigris évenként körülbelül hatvan-nyolcvan marhát öl meg, ami legalább is tízezer koronányi kár. Elképzelhető, milyen pusztítást tesz olyan vidéken, ahol közönséges.

Daragaum helységből, amelynek közelében letelepedtünk, az utóbbi két hétben négy ökröt vitt el két tigris, amely a házaktól egy kilométernyire testvériesen egy szakadékban ütött tanyát. A *sikari*, azaz a falu hivatalos vadásza, már ki akarta őket zavarni fészükéből, de mivel fák nem voltak a szakadék körül, nem állhatott lesbe, gyalog pedig nem mert a sűrű bozóthoz menni, amely a szakadékot környezte.

Napközben a sikarival egész a szakadékig mentünk, megtekintettük a környékét, hogy megítélhessük, mi módon juthatunk a tigrisekhez. A szakadék szelíd lejtőjű mélyedés volt, egy erdőből ereszkedett ki a mezőre; a fenekén tiszta vizű tócsák voltak, sűrű bambuszbozót árnyékában. Itt rejtkezett a két tigris. Jól megvizsgálva a helyet, azt láttuk, hogy nincs egy fa sem a környéken, amelyre lesbe lehetne állni; pedig gyalog menni e sűrűségbe, örült merészség lett volna; hát elhatároztuk, hogy hasznát vesszük a két elefántnak, amelyet velünk hoztunk és azokkal támadjuk meg másnap reggel a tigrist.

Mindeddig tigrisre csak lesből vadásztam és hajtóvadászaton; csak egyszer Nagoda erdejében B*** tábornokkal üldöztem egyet elefánthátról, mert ez a tigrisvadászat legnehezebb módja és csak annak való, aki jól ismeri e rettenetes macskafaj természetét.

Rendesen azt hiszik, hogy ha az ember felül az elefántra és elmegy a sűrűségbe, amelyben a tigris rejtkezik, már bizonyosan meg is találja és megöli; korántsem! Ha sok vadász egy egész sor elefánttal zavarja fel az erdőt, könnyű a tigrist megtalálni és megölni, kivált ha bennszülött hajtók is segédkeznek. De egy magános elefánton csak az üldözheti a tigrist, aki nagyon jól ismeri a természetét, nagyon ügyes és nagyon kitartó.

¹⁸ Rousselet könyvéből.

Aki először lép a bozótba, nem szabadulhat meg némi aggodalomtól, annyira hiszi, hogy minduntalan jöhet egy tigris; de ha egész napokon át hiába keresi, akkor látja csak, hogy a bozótban milyen kevésbé kell félni. Tíz évig jártam gyalog Középső-Indiában azon a vidéken, ahol a legközönségesebb a tigris, mégis csak háromszor találkoztam vele, amikor nem kerestem. Valóban az olyan helyek kivételével, ahol emberevő tigrisek tanyáznak, amelyek mindig ismeretesekek, nagy veszély nélkül lehet a bozótoson átmenni.

Sok vadász kicsinyli azokat, akik elefánt hátáról üldözik a tigrist és sokat henceg, hogy milyen hősieken szemtől-szembe mérkőzött a vaddal. Valamely magas lesből lőtték le a kilenc tizedrészét azoknak a tigriseknek, amelyekről azt állítják, hogy *gyalog* lőtték le. Az ilyen vadászaton megesik, hogy a tigris csak megsebesül; akkor a tanyájáig kell üldözni, ami olyan veszedelmes dolog, hogy nem sok vadász meri megtenni. Némelyek a becsületért csak gyalog mérkőznek a tigrissel; azoknak rendesen rossz végük van: vagy megölik a tigrisek vagy oly sebet ejtenek rajtuk, hogy kigyógyulnak veszett merészségükből. Egy gyalog ember nem védheti magát a sűrű bozótban a tigris ellen. Hiszen nem láthat egy lépésnyire sem, a tigris pedig, ha akarja, egészen elrejtőzködhetik vagy megkerülheti a vadászt, anélkül hogy az észrevenné.

A tigrisvadászat elefánt hátáról se veszélytelen; a tigris fel bír ugrani egész a vadászig, sőt az elefántot is földhöz vághatja. Gyakran az elefánt megbokrosodik a rémülettől és úgy menekül az erdőbe tüskön-bokron át, hogy a hátán levő vadászt valamely ág leütheti.

Különben az elefántot csak akkor lehet tigrisvadászatra használni, ha erre a célra nevelték nagy gonddal és hozzászoktatták a tigris alakjához és szagához. Jó vezetőt is bajos szerezni, pedig attól legtöbb függ. A puskaszóhoz szoktatják legelőször az elefántot úgy, hogy dám-vadat, szarvast üznek vele. Különös, hogy a vadkantól még jobban fél az elefánt mint a tigristől; gyakran megfut, ha csak lát is egy vadkant.

Szerencsére H*** úr volt a vezetőnk, aki nem egyszer vadászott elefánton tigrisre és nemcsak kitűnő katonatiszt, hanem ügyes vadász is volt; elmondom néhány érdekes utasítását. Már sok vadászaton kipróbálták azt a két elefántot, amelyet magával hozott; bízhattunk nyugodtságukban és bátorságukban.

Éjjel néhányszor a tanyánk közelébe jöttek a tigrisek, hogy hallhattuk otromba morgásukat. Napfelkeltekor elhagytuk sátrainkat és lassan a szakadék felé indultunk.

Elkisért bennünket a vadászlegény és két hajtó; H*** úr az egyik elefántra, én a másikra szálltam; mindegyiket olyan vezető kormányozta, aki megszokta ezt a vadászatot.

Jókor indultunk, mert reméltük, hogy valamelyik tigrist még a tanyáján kívül találjuk. Az árok homokján, amelyen haladtunk, volt ugyan sok friss nyom, de a tigrisek már hazatakarodtak. Hát tovább mentünk csendesesen a szakadék felé. Elhatároztuk, hogy én a vadászlegénnyel az innenső oldalon maradok, H*** úr pedig megkerüli az árkot és a túlsó oldalán leereszkedve, felzavarja a tigriseket.

Alighogy az erdő szélére értem, amely a szakadék hosszában terjeszkedett, már megláttam az egyik tigrist, tőlem kétszáz lépésnyire, lassan ballagni. Egy pillanatig csak bámultam a szép állatot, amely éppenséggel nem volt nyugtalan; úgy látszik, jóllakva és fáradtan tért haza éjjeli kalandozásáról. Abban a pillanatban, amelyben felhúztam a kakast és a vállamhoz emeltem a puskát, a tigris eltűnt egy bokor mögött. Néhány perc múlva H*** úr a túlsó partra ért és a tigris, amint észrevette, kiugrott a bokorból és hason csúszva, leeresztett farkkal egyenesen nekem jött. Már csak hatvan méternyire volt; céloltam és az oldalába lőttem egy golyót, amikor éppen hátranézett, hogy mit csinál a társam. Rettenetes ordítással felvetette magát és visszaugrott a bozótba.

A vezetőm előrehajtotta elefántját és tőlünk kétszáz lépésnyire megláttuk az erdő felé menekülő tigrist. H*** úr szemmel kísérte, eléje került és megállította egy puskalövessel. A tigris újra megsebesülván, látta, hogy két tűz közé került, hát egyenesen nekiment a társamnak; az ő elefántja megijedt a támadástól, hátat fordított és megfutott; de a rettenetes vad hamar utolérte és egy ugrással a farán termett. Borzadás futott végig rajtam, azt hittem, oda van a barátom. Néhány méternyire voltunk és a vezető kiáltásával biztatta az elefántomat. Akkor H*** úr a tigris szeme közé lőtt úgy, hogy a földre hengeredett. Igazán veszett állat volt, újra talpra állt és most az én elefántomra vetette magát, amely utóbb érkezett a küzdelem színhelyére. De abban a pillanatban, amelyben az elefántom lábára akart kapaszkodni, a hátába löttem egy golyót, hogy holtan esett le. Mindegyikünk még egy golyót lőtt bele, hogy biztosak legyünk a halála felől.

Igen megindulva szálltam le az elefántról és barátom kezét megszorítva, szerencsét kívántam neki ahhoz, hogy oly hidegvérrel állta ki a tigris első rohamát; azután megvizsgáltuk az áldozatunkat. Pompás királytigris volt a java korában, narancsszínű bundája gyönyörű fehér és fekete csíkos volt. Az orra hegyétől a farka végeig valamivel hosszabb volt három méternél, ami a tigriseknél csak középtermetnek mondható.

Elefántjaink még zajosabban nyilvánították örömüket mint a vadászlegények; körülszagolták ellenfelük tetemét, megforgatták az orrmányukkal, azután ordítottak és valóságos riadót fújtak.

A másik tigris e küzdelem alatt bölcsen kilopózkodott a szakadékból, de másnap H*** úr és Schaumburg rábukkantak a falu közelében.

Nem mindig van ilyen szerencsés vége a vadászatnak.

Máskor egy nagyon szomorú kalandban vettem részt.¹⁹ Egy tigris, amelynek a rablásai tűrhetetlenekké váltak, elragadta D... úrnak, a környék egyik jeles vadászának a legjobb kutáját. Elhatároztuk, hogy bosszút állunk a merész rablón.

A tigrisre nem igen vadásznak Kokinkínában. A legtöbb tigris, melyet a kitűzött állami jutalomért (száz frank) a rendőrséghez hoznak, a csapdákból pusztul el, amelyekbe véletlenül kerül; sokat fognak ily módon.

Mihelyt elhatároztuk a vadászatot, körülfogtuk a dombot, amelyen a rabló tanyája volt. Több mint százötven bennszülött hajtó volt velünk. Aligha zavarták valaha egy tigris nyugalma ilyen rettenetes sivalkodással, hadonázással és fülszagató lármával, mint ezek. Én a rendőrtisztal és egy francia katonával a sírhalmokkal megrakott síkon maradtam, amely a Tájninh csatorna mögött van; ott vártuk, hogy méltóztatik-e a tigrisnek drága bundáját mutatni. Egy kis félórai zajos hajtás után kilépett az erdőből és felénk jött. Puskaropogással fogadtuk; négy golyónk közül legalább egy megsebezte, mozdulatain látszott a fájdalom; a velünk levő katona ellen fordult. Nem álltunk egy rakáson, hogy könnyebben mozoghassunk. A katona mindjárt egy sírdombra állt és újra töltött puskájával várta a tigrist. A rendőrtiszt második golyója is megsebezte, de fel se vette ez újabb kihívást, csak rohant a sírhalom felé, egyenesen zsákmányához; egy ugrással a sírhalom tövében termett és két lábára ágaskodott. Erre szomorú és különös eset tanui voltunk, amelyből kitűnt, hogy a legbátrabb ember is mennyire fejt veszti, ha szemben áll a rettenetes vaddal. A katona már megmutatta, hogy bátor ember; a vadászat rendezésében neki volt legtöbb része; kezében volt jó puskája és a tigris eléje tartotta fehér mellét, mintha csak a golyót várta volna. Mégis csak a puskatussal ütötte néhány másodpercig a tigris feléje nyújtott két lábát. A tigris kinyújtózott, karmaival megkapta a

¹⁹ Dr. Morice: *Utazás Kokinkínában*.

katonát az egyik lábánál fogva és elhurcolta. Egy német természetbúvár azt mondja, hogy elveszett az az ember, akit egy tigris megérint és kár egy második vadásznak az életét is kockáztatni azért, hogy kiszabadítsa a megbénított áldozatot, amely úgy sem fog sokáig élni. De az ember nem sokat okoskodik, mikor a felebarátját veszedelemben látja. Mind a ketten a tigris után futottunk, amely a társunkat cipelte és két jól célzott lövéssel megállítottuk örökre.

Iszonyú sebet ejtett a katonán. Amputálni akartam a lábát abban a házban, amelybe vitték; de még az éjjel meghalt, vagy azért, mert nagyon megijedt, vagy a nagy vérveszteség miatt, ami azon a vidéken könnyen okoz halált.

Vadászatunk szerencsétlen vége az egész kis francia gyarmatban rémületet okozott és egy időre megszűntek a vadászatok.

A tigris most nem tesz annyi kárt mint azelőtt; elriasztja lassankint a puskaropogás; de az erdőségekben is elég peccsenyét szolgáltat királyi asztalára a megszámlálhatatlan sok szarvas és vad tulok. Csak a vadászkutyák és a nagyon félreeső helyeken kóborló annamiak és kambodzsaiak esnek neki áldozatul. A gyarmat lakosai azt vélik, hogy ha egy európai ember egy bennszülöttel megy vadászatra, a tigris mindig inkább a bennszülöttet tépi szét. Az bizonyos, hogy Kokinkínában már korántsem oly veszedelmes a tigris mint Indiában. Az egész gyarmaton keresztül-kasul dícséretes pontossággal és bátorsággal járnak éjjel-nappal a futárok vagy levélhordók és nem esik bennük kár; holott Indiában, az angol lapok tudósításai szerint, a keleti Ghat hegység egyik szorosában csak nemrég egymásután húsz gyalogpostát faltak fel. Régebben még Szaigon környékén is széttéptek néhány katonát és sok helységnek a közepéből vitték el az embert. Éjjel még most is hallani a *kop-kop* üvöltését (onnan származik az annami neve is), szélső erődeink környékén. Főképp ez utóbbi városban gyakran nagyon jól hallottam házamból és még az őrállomás közelében is nem egyszer akadtam nyomára.

Gyakran megbénítja a felindulás azokat, akik e rettenetes ellenséggel találkoznak. Elbeszéltek, hogy egy bennszülöttet csak éppen érintett egy tigris, amely társára ugrott, még csak meg se karcolta, mégis őrzöngővé lett és még az éjjel meghalt. Egy francia katona, amikor látta az erdőben, hogyan tépi szét egy tigris az őrmesterét, megőrült és többé sohasem gyógyult meg egészen.

Azt állítják, hogy a nyugati mocsaras területekben kisebbek a tigrisek; a francia gyarmatosok külön fajtának tartják, de azt hiszem, tévednek.

Egyébiránt a kokinkínai tigris éppen olyan természetű, mint akármely más tigris; rendkívül okos, rémítő erős és nagyon vérszomjas.

Azt mondják: ritkán támad szemben. A kambodzsaiak szerint csak akkor jó rálőni, ha már elment az ember előtt; valóban, akkor nem fordul ellensége ellen, még ha megsebesül is.

A vadászlegények jelentették, hogy estére készen lehetünk.²⁰ Három órakor vonult el szállásunk mellett a vadásztársaság. A fejedelem, pompás elefánton ülve, a hukáját²¹ szította, melyet egy fiatal apród vitt mellette; körülötte nemesség, katonaság és egyéb kíséret tolongott. Mi is elefántra ültünk, a csapathoz csatlakoztunk és az egész társasággal nekiindultunk a hegységnek.

A hegyoldalon kibontakozott a király festői kísérete; elől járt a király elefántja, amely körül a szolgálak napernyőket emelgettek és jakfarkából készült légyhajtókat lengettek; utána hosszú sorban ment a többi elefánt, mindegyiknek vadászülés és tarka szerszám volt a hátán; leghátul

²⁰ Rousselet könyvéből.

²¹ *Huka* a török vagy perzsa pipa.

mennek a gyalogosok és a lovasok; kantárszáron vezetik a lovakat, amelyek úgy ugrálnak szikláról sziklára, mint a kecskék.

Nemsokára egy sűrű növényzetű szép fennsíkra értünk; köröskörül magas kerek tetők emelkednek rajta, amelyek között ezer méterrel alább a tágas völgyet látni.

A fennsíkon tovább haladtunk a körülöttünk levő hegyek egyikéig, amelynek a tövében megálltunk; a kíséret ottmaradt, a vadászok pedig gyalog továbbmentek a leshely felé. A sűrű bozóttal és fiatal erdővel fedett hegyoldalon nagy fáradsággal kapaszkodtunk fel a tetőre; egy tágas, zöldelő, tölcsérforma völgy tárult fel előttünk, amelynek fenekén egy kis tó tükre fénylett. Vajjon nem egy kialudt kráter-e ez? Nesztelenül mentünk le a tóparthoz; ott volt a leshely.

Ezen a tavon kívül nincsen víz az egész hegységben; azért ide gyűlnek az erdő vadjai és a tigris sem marad el, mert itt nemcsak italt, hanem ételt is talál. Ha egy tigrist vesznek észre, zavartalanul gazdálkodni hagyják az erdőben, amíg nagy vadászat nincs, mint a mienk.

Az itteni leshely még kényelmesebb mint a meywari, akár lakni is lehetne benne; van benne egy szoba és fölötte egy erkélyes tető. A falban lövőrészek vannak, amelyeken át mindenhová el lehet löni, ahol a vadak ihatnak; a tó többi része alacsony fallal van kerítve, hogy ott az állatok a vízhez ne férhessenek.

A leshely szobájában asztal és székek voltak és egy kosárban hideg ételek és néhány palack bor. Itt türelmesen várhattunk a tigris úr megérkezésére, bár szigorúan el volt tiltva a hangos szó és a dohányzás. A fal hosszában egész fegyvertár volt megrakva vadászpuskával.

Bealkonyodott; az órák teltek, már éjfél elmúlt és még minden csendes volt; de egy óra tájban megélenkült az erdő; a vaddisznók jöttek legelőszőr, azután a dámvadak; valamivel később egy gyönyörű számberszarvas állt meg tőlünk harminc méternyire, szép feje és hatalmas agancsai visszatükröződtek a vízben, amelyet ezernyi csillag világított meg. De nem ragadtunk el magunkat és türelmesen vártunk tovább a tigrisre.

Az éjjeli vadászatoknál mindig a várakozás a legérdekesebb, mert a lesben álló vadász előtt feltárul az erdőség éjjeli élete. Érdekes még az is, amikor a tigris megjelenik; gyanakvás nélkül közeledik a szerencsétlen vad, pedig már ki van mondva rá a halálos ítélet: a leshelyből sortűz fogadja, amely testét rostává lyuggatja, egyet ordít és leterül. Ez a vadászat vége és főrésze, de épen nem szép; mindig lelkipurdalást éreztem, ha két lábnyi vastag fal mögül nyolcadmagammal öltem meg egy tigrist.

Ez alkalommal engem tiszteltek meg azzal, hogy elsőnek engedtek a lövésben. Akkor lőttem, amikor már csak húsz méternyire volt a leshelytől. Az első lövésre egy retteneteset ugrott; amikor megint talpon volt, másodszor céloztam; de ekkor valamennyi puska megdördült és nem ítéltettem meg a lövésem hatását. A tigris elterült a sziklákon.

A puskaropogásra odajött az egész kíséret fáklyákkal; ágakra tették a tigris tetemét és felkapaszkodva elefántjainkhoz, visszaindultunk Govindgurh felé. Négy órakor hajnalban értünk haza, rettenetes úton, elefántháton, fáklyavilágnál csetlettünk-botlottunk a sziklák között. Valóságos csoda, hogy bajunk nem esett, mert azt hiszem, amíg mi a leshelyen a bort szürcsölgettük, a királyi kíséret is vígan volt az újbor mellett.

A krokodilus.

Az ázsiai krokodilusok éppen olyan természetűek, mint afrikai rokonaik; egészen olyan az alakjuk, éppen olyan erősek és az étvágyuk se rosszabb. Csak a gangesi gáviál tesz kivételt, meglehetősen ártalmatlan. Különb, mint a tigrisek, a krokodilusok is éppen úgy szeretik az emberhúst, mint bármely más állatét.

Az indigószínű vagy bíborszínű vizityúkók fürgén szaladgáltak a lótuuszleveleken. Lelöttem²² néhány indigószínűt, mert ki akartam tömetni; de mindig, mielőtt odaérhettünk volna, hirtelen eltűnt a madár, mintha valami láthatatlan erő vonta volna a mélységbe. A titokzatos tolvajok a krokodilusok voltak, amelyek csak úgy hemzsegték a vizekben, de a puskaropogástól megriasztva a víz alá merültek.

Estefelé meggyőződünk róla, hogyan hemzsegnek a Gangesz-delta csatornáiban. Hajósgazdánk egy nyomorult tanya mellett vetett éjjelre horgonyt, ahol a legénység partaszállt vacsorát főzni. A rév mellett egy cölöpkerítést vettem észre, amelynek vastag cölöpei egy itatófélét kanyarítottak ki a vízből. A gazda megmagyarázta, hogy a nép kénytelen ilyen kis várat építeni, mert különben nem volna nyugta a krokodilusoktól, se mosni, se vizet merni nem lehetne. De - azt mondta - a ravasz állat mégis kijátssza az embert: a part felől mászik be a kerítésbe és a víz alatt várja türelmesen a feléje jövő asszonyokat és gyermekeket; ha zsákmányát megkapta, megint a folyam felé iparkodik. Évenként megfizetik e helységek véradójukat a krokodilusoknak.

A Gangesz-delta lakói nyomorult életükért nemcsak e vad hullóval, hanem sok egyéb vadállattal is küzdenek, amelyek csak úgy hemzsegnek a bozótban, de legközönségesebb a tigris. Ez könnyen átúszik egyik szigetről a másikra és néha csapatosan támadja meg a falusi népet, amely a lakásait cölöpkerítéssel kénytelen védeni és valóságos ostromokat kénytelen kiállani.

1862-ben a Sangor-sziget csúcsán levő táviró-állomást megtámadta egy csapat tigris és felölték az összes tisztviselőket.

Különb, a nép élet-halálra küzd ez ellen a macskafajzat ellen. Rendesen keményfanyársakkal megrakott vermekben fogják vagy igen furfangos csapdáiban, amelyeknek sajátos szerkezetük van. Erre a célra egy fiatal, erős és hajlékony fát választanak ki, legörbítik ívalakban és a sudarát hozzákötik egy cövekhez, mely a földbe van verve. A kötéltre van kötve a csalétek olyképen, hogyha a tigris hozzányúl, a feje vagy a lába hurokba kerül. A legcsekélyebb érintésére a hurok összeszorul, a cövekről leoldódik a köté, a fa sudara felugrik mint egy rúgó és magával rántja a tigrist, amely nyomorultán csüng a levegőben. Hogy ki ne szabadulhasson, a kötélen egy nehéz facölönk van, amely leszalad, amikor a fa felegyenesedik és jól megüti az állat meghurkolt testrészét. Amióta az angolok a deltában ki akarják terjeszteni a rizstermesztést, sztrichnint adnak a népnek és már igen sok tigris veszett el ettől a méregtől. Még se fogtak nagyon meg; egész éjjel mindenfelől hallottuk rekedt ordításukat.

Mouhot egyszer a Mékong-folyó mellékén látta, hogyan ingerkednek a bohó majmok a krokodilussal. Ezt a veszedelmes mulatságot következőképen írja le:

Igen sok krokodilus van itt a folyóban. Folyton láttam vagy hallottam, amint a partról a vízbe ugrottak. Gyakran megesik, hogy az alvó halászokat felfalják vagy halálosan megmarják. Kétszer is megtörtént ez, amíg Csantabun tartományban voltam. De aki szereti vizsgálgatni Isten mindenféle teremtményének a szokásait, annak érdekes, hogy miképen csalogatják és bosszantják a bohó majmok a veszedelmes hullót. Én láttam egyszer Ven-vennél. A víz

²² Rousselet könyvéből.

partján hever a krokodilus úgy, hogy csak a tátott torka látszik ki a vízből, mintha mindig falni akarna. Amint egy csapat majom meglátja, elkezdenek vele kötekedni. A legügyesebbik vagy a legbolondabbik egy ágról a másikra kapaszkodva közeledik hozzá és nagy fürgén az orra felé kapkod, majd megüti, majd csak úgy tesz, mintha meg akarná ütni. A többinek tetszik a multság, ők is részt akarnak venni. De mivel a többi ág nagyon is magas, egymásba kapaszkodva, eleven láncot képeznek és amelyik legalul van, az gyötri-faggatja a krokodilust. Néha ez be akarja kapni a majmot, de elszalasztja; no csak akkor ujjonganak és bolondoznak igazán! De néha igazán megfogja a vakmerőnek a kezét és akkor le is rántja a víz alá, mint a villám. Erre jajveszékelve, nyögdecselve szétszalad az egész csapat, de azért néhány nap múlva, sőt talán néhány óra múlva újra kezdik a játékot.

A kígyók.

A forró égöv alatt mindenütt sok a hüllő. Vannak igen nagy kígyók, vannak olyan mérgesek, hogy marásuktól rögtön meghal az ember. Angol Kelet-Indiában évenként néhány ezer ember pusztul el kígyómarás következtében.

Azt mondtam,²³ hogy azokban a hónapokban nem volt semmi szórakozásunk. Elfeledtem, hogy rajtunk kívül Muti Bungalow barátságos hajlékának más vendégei is voltak, amelyek nem engedtek unatkozni. Ez a sok vendég ezernyi hüllő és rovar volt, amely a mi lakásunk tetejében és padlójában keresett menedéket, mert a kertekből kizavarta az eső. Éppen nem örülhettünk a kelletlen vendégeknek, mégis ebben az unalmas időben némi szórakozást nyújtott, hogy folyvást vadásznunk kellett rájuk; egy szenvedélyes természetbúvár itt boldognak érezhette volna magát.

Úgy hiszem, még sohase volt érdekesebb és változatosabb hüllőgyűjtemény, mint a mi lakásunkban.

Szobáinkban csak úgy hemzsegett a sok gyík; az apró és nagy kaméleon egész szemtelenül sétálgatott a szobánk falain és tetején. Ha egy gyékényt vagy szőnyeget felemeltünk, már tudtuk előre, hogy egész sereg skorpiót találunk alatta, mindenféle nagyságút és színűt; voltak ott scolopendrumok és százlábúak ezernyi mérges pettyel és jókora fekete szőrös pókok. Minden nap találtunk néhány kígyót, fekete kobraikat, ostoros kígyókat, gulabikat és más ritka fajokat. Hamarosan megrakhattunk volna egy egész sereg gyűjteményüveget, ha lett volna borszeszünk.

A hüllők közül kivált kettő izgatott fel bennünket nagyon. Az egyik a *bisz-kobra* volt, egy csúnya, nagy tüskés gyík, amelynek a kétágú nyelvén, azt mondják, igen erős méreg válik ki; attól kapta indiai nevét, amely húsz kobrát jelent. Ez a csúf teremtes az ágyam alá bújt és nem akart kijönni; kénytelen voltam agyonlőni.

A másik hivatlan vendég egy hatalmas indiai pithon volt, amelyet a kis szoba padlóján összekuporodva találtunk. Amikor bejöttünk, elkezdett sziszegni és akkorákat ugrott, hogy elszaladtunk. Forróvízzel kellett kikergetnünk. Kibújt a fal egy hasadéka és meg akart szökni, de néhány dorongütés örökre megállította. Pompás jószág volt; kékeszöld bőrét szabályos gyűrűk díszítik, azért nevezik foltos pithonnak. Legalább is négy méter hosszú és karvastagságú volt. December és január havát félig megmerevedve és összekuporodva tölti a pázsit alatt. Májusban vedlik. Főképen patkányokból és más apró állatokból táplálkozik.

Különös, hogy a sok hüllő közül egy sem mart meg bennünket.

²³ Rousselet könyvéből.

Az indiai mérges kígyók közül a *szemüveges kígyó* a legveszedelmesebb. Azért nevezik így, mert a széles nyakán egy szemüvegalakú folt van.

Akkor ugyan megjárhattam volna.²⁴ Elmondom, hogyan történt, hogy mindenki lássa, mi baj érheti az embert Kokinkínában. Mikor éppen pihentem, a munkások egy kő alatt egy jókora kígyót találtak szépen összecsavarodva egy rakás tojás mellett. Mindjárt tudósítottak, mert tudták, hogy én vizsgálgom ezeket az érdekes állatokat. Fölkerestem egy bottal és egy hosszú csípővassal; menekülhetett volna, de úgy látszik, a tojásait nem akarta elhagyni. Csak a fejét láttam; gyorsan nyakoncsíptem. Mialatt a házba vittem, majd egy méternyire tartottam, mégis a homlokomra feccsentett valami folyadékot; azonban nem éreztem semmi hatását. Azután érintettem a bal mutató ujjammal és rögtön megsebzett. Otthon a tojásaival együtt egy szalmával telt ládába tettem, jól bezártam. Azután lemostam az arcomat és jól kiszoptam a vért megsebzett ujjamból. Másnap a kis seb egészen begyógyult. Egy hét múlva este, mikor hazajöttem, négy kis kígyót találtam a szobámban. Másnap kénfüstöt eresztettem a ládába, hogy elkábítsam a kígyókat; azután kinyitottam. Az öreg kígyó mellett tizenkilenc kis kígyó feküdt, négy tojás még nem volt kinyitva. Vajjon a kígyó maga keltette-e ki a tojásait? Ez újság volna; eddig csak az óriáskígyókról tudjuk, hogy maguk keltik ki tojásaikat. A kis kígyók már többnyire vedlettek is egyszer. A tojások két vége egyforma kerek volt; akkorák, mint egy tyúktojás; a héjuk pergamenszerű.

Különös, hogy Kokinkínában senki sem hal meg e kígyó marásától, Elő-Indiában pedig évenként néhány ezren.

Elő-Indiában a *kígyóbüvölők* a veszedelmes állattal csak úgy bánnak, mint valami játékszerrel. Egyszer két kígyóbüvölő jött hozzánk és mindenféle ritka kígyót kínáltak megvételre.²⁵ Kérdeztem: miért nincs szemüveges kígyójuk? Azt felelték: »Minek cipelnénk magunkkal szemüveges kígyót? Ha kívánja, rögtön keresünk itt a ház körül.« Nem hittem, hogy olyan hamarosan találhatnak. De az egyik rögtön letette a felső ruháját és hitt, hogy menjek vele. A ház mögött köves, bozotos hely volt; ott elkezdett furulyázni. Előrehajolva, megnézett minden kis bokrot. Egyszerre csak egy hasadékból kidugta egy kígyó a fejét. Gyorsan megfogta, a levegőbe hajította és mikor leesett, rögtön megfogta a farkát. Mikor látta, hogy nem mérges kígyó, eleresztette és tovább furulyázott. Néhány perc múlva egy másik kígyót fogott éppen úgy és büszkén felém nyujtotta; egy méteres, csúnya fekete szemüveges kígyó volt. A kígyó hánykolódott, de a büvölő nyakoncsípte, kinyitotta a száját és megmutatta mérges fogait. Ebből láthattam, hogy nem csalt meg. Azok a mérges kígyók, amelyeket a kígyóbüvölők mutogatnak, már ártatlanok; fogóval kihúzzák a méregfogukat. Nem tudom, hencszeni akart-e vagy véletlenül, kissé megsebezte az ujját. Egy cseppet sem ijedt meg, a sebet kiszopta és egy likacsos fekete kővel érintve, azt mondta: az jó a kígyó marása ellen.

Ázsia mérsékelt és hideg részei.

Ázsia forró vidékeit, amelyek némely állatával megismerkedtünk, északon magas hegységek határolják. Azokon túl nagy fennsík terül el, amelynek éghajlata nagyon különbözik a déli országokétól. Még tovább északra Szibéria pusztaságai vannak, ahol a rövid nyáron át nagy a forróság, de különben mindig fagy van. Perzsia melegebb éghajlatú.

²⁴ Morice.

²⁵ Rousselet.

Ezek a hegységeken és síkságokon egészen más állatok élnek mint amelyekről előbb volt szó. Mégis a tigris északon Szibériáig elkalandozik. Közönséges ott a medve, a farkas. A tágas rónaságokon a lónak különféle vad rokonai nagy nyájokban legelésznek. A szelíd lovak is csaknem szabadon élnek a ménesekben, amíg a gazda be nem fogja őket.

A hegységekben a vad juhot és kecskét vadásszák, a Himalájában a jakot, amely a tulokhoz hasonlít; ugyanazt szelídítve is tartják. Ázsia legészakibb részén a sarkvidéki állatok élnek s a rénszarvas- és kutyafogatok vannak divatban.

A jak.

A jak nevű szarvasmarha vadon él a Himalájában. Egész testét hosszú szőr fedi; kócos farkát a keleti vezérek zászlónak használják.

A következő leírás egy híres orosz utazótól, Przsevalszkijtől való, aki nevezetes utazásokat tett Közép-Ázsiában.

Kopárak és zordak Tibet pusztaságai, rajtuk mégis sok állat él, amelyre a levegő ritkasága semmiképen sem hat. Itt élnek a vad jak, az árgáli, a fehérhasú vadjuh, az antilopok, a vadszamarak, a sárgásfehér farkasok, a medvék, rókák, nyulak, marmoták, kétféle törpe nyúl és a *manul* macska.

A vad jak pompás állat, hatalmas termetű. A hím majd három méter hosszúra megnő, nem számítva a farkát, amely egy méternyi is van. Magassága a válla púpjáig két méter, súlya ötszáz kilogramm. Egész testét sűrű, kemény, fekete szőr fedi; oldalának felső része és a vén hímeknek a háta is csaknem barna. Az orrahegye szürke. A fiatalok szőre lágyabb és a hátukon egy ezüstös csík fut végig. Fiatal korukban hátrafelé áll a szarvuk hegye, később előregörbül és a töve körül megvastagszik a szennyeszürke bőr.

A vad jak vadászata érdekes, de veszedelmes; ha megsebesül, a vadász ellen fordul. Nagyon higgadtnak kell lenni a vadásznak. A legjobb vadászpuskából kilőtt golyó sem töri át mindig a koponyáját és nem éri az agyvelejét, amely kicsiny hatalmas fejéhez képest. A törzsbe lőtt golyó ritkán fúr halálos sebet; ha a vadász jól céloz is, nem bizonyos, hogy halálosan talál, de még az se, hogy ő lesz a győztes. Csak az a vadász szerencséje, hogy a jak ostoba és habozó. Ha okosabb volna, éppen olyan veszedelmes volna rája vadászni, mint akár a tigrisre. Csak egy rakás golyó öli meg; olyan fegyverrel kell rája vadászni, amelybe több töltést lehet egyszerre tenni. Az öreg bikákról beszélek, a többi az első puszkasztótól megszalad.

Mégis megesik, hogy a sebzett bika is kereket old; akkor kutyákat kell utána uszítani, amelyek megkapják a farkát és megállítják. Ekkor a jak dühösen a kutyák ellen fordul és nem törődik többé a vadással.

Egy jó lóval még könnyebb és kevésbé veszedelmes magános bikára vagy akár egész csordára is vadászni; de nekünk le kellett mondani ez élvezetről, mert két lovunkat elcsigázta az éhség, úgy hogy állni is alig bírtak.

Szerencsére gyalog vadászhattunk társaimmal, amennyit csak akartunk. Ismétlőfegyverünkkel korán reggel elindultunk és követtük a csorda nyomát. Pusztá szemmel is könnyen meg lehet ismerni már néhány versztnyiről²⁶ a heverő jak nagy fekete tömegét; igaz, hogy az ember csalódhatik és jaknak nézhet valami nagy sziklát. A Csuja-folyótól kezdve, de kivált Báján-

²⁶ Verszt orosz mérőföld, valamivel több egy kilométernél.

kará-ulánál és a Mur-uszu partján oly közönséges, hogy a sátrunk közelében folyvást láttunk egyeseket vagy egész csapatokat nyugodtan legeleszni.

Általában egy vadat se lehet oly könnyen puskalövésnyire megközelíteni, mint a jakot. Rendesen háromszáz lépésnyire lehet hozzájuk jutni. Ennyire bevárják a bikák a vadászt, ha bármily messziről veszik is észre; csak figyelmesen rája szögezik a tekintetüket és hatalmas farkukkal a hátukat verdesik; a szelíd jak is így mutatja haragját, ha nyugalma megzavarják.

Ha a vadász még közelebb megy hozzá, megszalad és néha megállva, visszatekint. Ha megijed vagy megsebesül, akkor elszalad és néhány óráig meg sem áll.

A hegységben, ha szembefúj a szél, ötven lépésnyire is meg lehet közelíteni. Ha a jak sík mezőn volt és nagyon közel akartam hozzá jutni, a következő csellel éltem. Letérdeltem és a fejem fölé tartottam a puskámat, amely tartóvillájával olyan volt, mint két szarv. A vadászaton mindig szarvasbőrbunda volt rajtam, úgy hogy a jak valami szarvas állatnak nézhetett és néha kétszáz, sőt százötven lépésnyire megvárt.

Akkor a puskámat a villára támasztottam, gyorsan kihúztam a töltéseket, a földre tettem a sipkámba és féltérden lőttem. Az első lövésre a jak futni kezdett, akkor folyvást lőttem rá, míg hatszáz lépésnyire vagy még messzebb nem volt. Ha vén bika volt, akkor ritkán szaladt el, hanem a farkával a hátát verdeste és előreszegezett szarvval nekem jött. Ekkor tűnt ki mindig, milyen buta állat; ahelyett hogy a támadását folytatta vagy menekült volna, néhány ugrás után megállt és a farkával csapkodott; akkor megint meglőttem, megint előre rohant, meg-megállt és mindaddig így tett, míg tíz vagy még több golyótól találva le nem rogyott; az egész idő alatt száz lépéssel se jött közelebb. Néha két-három lövés után elkezdett futni, a negyedik lövésre visszafordult, az ötödikre megint futott és így tovább. Valamennyi jak közül, amelyet megöltünk vagy megsebezünk, csak kettő közeledett negyven lépésnyire és még közelebb is jött volna, ha el nem esett volna. Minél közelebb jön a jak a vadászhoz, annál veszedelmesebb a támadása.

Egy kirándulásomon hirtelen három jakra bukkantam, amelyek nyugodtan heverték és engem észre sem vettek. Amikor lőttem, felugrottak, de nem menekültek, mert nem ismerték a veszedelmet. A második lövésem az egyiket leterítette. A másik kettő meg se mozdult, csak a farkát csóválta. A harmadik lövésem egyiknek a lábát zúzta össze, úgy hogy nem tudott járni. Akkor a harmadikra lőttem, de vele nem bántam olyan könnyen el. Az első lövésre hirtelen megállt, a második lövésre előrerohant és megint megállt; így negyven lépésnyire közeledett és csak a hetedik golyótól, mely a torkába fúródott, rogyott le a hatalmas állat. A törött lábú jakot könnyűszerrel lelőttem. Így néhány perc alatt három ilyen rettenetes állatot öltem meg. Amelyik ellentállt, annak a mellébe hét lyukat fúrtak Berdán-puskám golyói. Olyan kis átmérőjű golyó, mint a Berdán-puskáé, még ha át is megy az egész testen és meg is sebzi a tüdejét és a szívét, még akkor sem okoz rögtöni halált; így lőttem meg egy vén jakot és az mégis néhány percig szaladt. Ha az embert megtámadja, azt hiszem, legjobb a lábába lőni.

A vadász-sólyom.

A középkorban az európai nagyurak igen szerettek sólyommal vadászni. Most már csak Ázsia nyugati és mérsékelt tájain és Algírban divatos ez a vadászat, amely mindig nagyon érdekes. A következő leírás perzsiai vadászatokról szól, amelyekben Duhousset francia utazó is részt vett. Ő beszéli a következőket:

A hubára. - Másnap kezdtünk a sólyommal vadászni. Egy hubára²⁷ (kis tűzokfélé) volt az első áldozatunk.

Következőképpen vadásznak sólyommal: a sólyomhordozó leoldja a süveget a sólyom szeméről és átadja a madarat a gazdájának, aki keztyűs kézzel fogja meg a karmára kötött szíjat. A sólyom már a vadászat előtti napon sem evett és hamarabb észreveszi a zsákmányát mint a vadász; izgatottsága a nyaka mozgásából is látszik és abból, hogy a szemét mereven egy helyre szögezi; a vadász előremegy, amíg maga is meg nem látja a hubárát, akkor azután a sólymot kibocsátja a kezéből.

A sólyom eleinte vízszintesen repül, gyorsan, mint a nyíl; azután fölemelkedik az áldozata fölé (bátran mondhatjuk, hogy »áldozata« fölé, mert rendszeren sikerül a támadása). Rettenetes ütése van a karmának, elesik a madár, amint rácsap. De néha nem esik el rögtön, még küzd a sólyommal, amely büszkén lebeg fölötte, míg csak le nem győzte. Akkor odafut a vadász; sietnie kell, ha még sértetlenül akarja érni a zsákmányt; mert ha a sólyom vérszemet kap, kitépi a madár tollát és falni kezdi a húsát, ami nemcsak a zsákmányt rontja, hanem a győztes ragadozót a további vadászatra alkalmatlanná is teszi. A sólyom csak addig vadászik jól, amíg éhes. Amikor a zsákmányára rohan és falja, hevesen rázza a szárnyát, a végét a földhöz verdesi, úgy hogy evezőtollait össze is törheti. A sólyomhordozó leugrik a lóról, odaszalad, letérdel és úgyszólván lábai közé foglalja a sólymot, hogy evezőtollai ne érhék a földet. Azután kiszabadítja a körme közül a zsákmányát oly módon, hogy egy falat húst csúsztat a tűzok helyébe, megmarkolja a sólyom lábára kötött szíjat és fölemeli.

Négy hubárát láttam fogni; az ötödik nagyobb volt a többinél, majd akkora, mint egy vadlúd; úgyeszen kitért a sólyom első rohama elől, sőt meg is vágta és elmenekült.

A hubára igen csinos állat. A tűzok rokona. Tolla sárgásszürke és barna foltos; a fején bóbíta van és a mellét is feketevégű fehér tollszálak díszítik; a nyaka jó hosszú, a csőre olyan, mint egy szög; gázlólába van és három ujja.

A sólyomhordozó erős keztyűt visel, hogy a ragadozó hatalmas körmei meg ne vágják a kezét. A madár fejét egy rikító színű sapkába dugják, amely néha nagyon díszes. Annak a sólyomnak a sipkáján, amellyel utóbb gazellára vadásztunk, néhány sor drágagyöngy jelölte a szeme helyét. Gyakran ezüst vagy gyöngyház amulettet²⁸ akasztanak a nyakára és csörgőt kötnek a lábára. Hozzászokik ahhoz, aki gondját viseli. A vivője az egész úton szóval tartja és biztatja, amikor támadni készül. A küzdelem után szerencsét kíván neki, megnedvesíti a csőrét s megsimogatja a szárnya hegyét és a farkát.

Néha a sólyom szem elől téveszti a vadat; akkor hangos kiáltással akarják nyomra terelni. Ha egy fára ereszkedik és félben hagyja a vadászatot, akkor újra meg kell fogni; hogy a gazdájához leszálljon, egy zsinagréra kötött sasszárnyat forgat az a levegőben, vagy ha arra nem hajt, egy darab friss húst ráz kesztyűs kezével.

A nyereg mögött függ a sólyom állványa; egy deszkalap az, melynek öt-hat deciméteres nyele hegyes vasban végződik, úgy hogy a földbe lehet tűzni. Ezen a zsámolyon eszik és pihen a sólyom. Ahol este megállapodtunk, a gazdánk azzal tisztelt meg bennünket, hogy két sólymot tüzetett a kunyhónk ajtaja elé.

²⁷ Tűzok egy gázlólábú madár; nálunk is él az Alföldön.

²⁸ Amulett olyan apró csecsebecse vagy más tárgy, amelyet a babonás emberek azért hordoznak magukkal, mert azt hiszik, hogy megvédi őket minden baj ellen, vagy hogy szerencsésé teszi őket.

A muzulmán vallásos szertartás szerint a hubárak nyakát csaknem a csigolyáig átvágták. Csak akkor tiszta a megölt állat, ha a kés a torkát és a gégejét egészen elvágta; ha a vágás nem így történt, akkor tilos bármely állatot megenni. A levágott állatot a nyeregre akasztják.

A nyúl és a gazella. - A nyúlvadászat még érdekesebb mint a hubárvadászat. A sárga homok minden kis árkából felhajtják a nyulat; alig talál búvóhelyet a foltokban tenyésző kiaszott fű közt, amely a kakukfűhöz hasonlít.

Amint a nyúl kiugrik, az agárfalka utána ered; alig eresztik el a sólymot, már utoléri őket és el is hagyja, ráveti magát a nyúlra és karmával nyakoncsípi. Ha a nyúl erős, néha elviszi az ellenségét, de futása lassul és csakhamar utoléri az agarak és a vadászok.

A sólyom nem mindig szerencsés; ha az első lecsapása nem sikerül, rendesen abbahagyja a vadászatot, elveszti a bátorságát; akkor csak agarakkal és lóháton folytatják a vadászatot. Sokáig nyargalhat az ember hiába; az első nyúl, amelyet fölthajtottunk, nyomtalanul eltűnt. A második nem menekült meg.

Jól töltöttük a délelőttöt. Délben letelepedtünk a homok közepében ebédelni. Kiterítettük a szőnyeget és a szakács munkához fogott. A kis száraz ágakból rakott ropogó tűz egy perc alatt izzó parázssá omlott, kihúzták a tokból a nyársakat és minden kis nyársra egy vastag zsírszeletekkel spékelt borsos és sós báránynegyedet tűztek. A szolgák ügyesen forgatták a tűz fölött. A nyulak hátulját is még azon melegen fölnyársalták; első részüket, mint hitetleneknek való dolgot, kutyáinknak vetették.

A *kebab* (így nevezik e nyársonsült pecsenyét) igen lágú. A bárányt rendesen csak ott ölik meg, ahol megsütik. A rizst már múlt este megfőzték és a helyszínén csak fölmelegítették. Egy korsó vizünk volt az ebédhez. Körülöttünk szétszórva heverték a lovak, a kutyák, a sólymok és a legénység festői csoportokban. Felhőtlen volt az ég és a földön tenyérnyi árnyékot se lehetett volna találni.

Másnap a gazellákra került a sor. Napfelkelte előtt indultunk el. A sólyom és az agarak jól ki voltak éheztetve. Kis csapatunkat két tanyai ember vezette el Illyatesből, ahol az éjjel szállva voltunk. Mindig ők vették legelőször észre messziről a keresett vadat; mi alig láttunk valamit arra, amerre ők mutattak; legfőlebb egy kis fakósárga pontot láttunk a látóhatáron, amerre a vadat kerestük. Bámulatos éleslátásuk és hallásuk van a nagy pusztaságok lakóinak.

Mihelyt a vadászok gazellákat vesznek észre, óvatosan mennek feléjük, hogy megitélhessék a számukat és az irányt, amelyben legelés közben haladnak. A vadászatot azután aszerint intézik, ahogy a tér engedi.

Ha alkalmasnak találják a helyet futóvadászatra, akkor a sólymot és a kutyákat oly közel viszik a vadhoz, amennyire csak lehet és mindig a gazellák felé fordítják, a lovasok pedig úgy mennek egymásután, hogy minél kevesebbnek látszassanak. A gazellák mégis hamar észreveszik, hogy valami rendkívüli dolog történik a közelükben; a vadászokra szegeznek tiszta szemüket és vékony orrukkal, mozgékony fülükkel a veszedelmet kutatják; azután futásnak erednek, mert csak gyors lábukban van védelmük. Amikor futni kezdenek, akkor kezdődik az igazi vadászat. Nyomukban száll a sólyom, hogy szinte suhog; az agarak mintha repülnének a homokon; a gazellák lába alig éri a földet; a vadászok meg szétoszlanak és különböző irányban száguldanak utánuk, ahogy a lovuk bírja, sokáig, nagyon sokáig. Eleinte az agarak messze maguk mögött hagyják a lovasokat, később egyenlő távolságban maradnak, de még mindig futnak. Akkor eleresztik a többi agarat, amelyeket a ló hátán keresztben vagy kosarakban visznek. A vadászat sikere attól függ, hogy az agarak egyetértenek-e a sólyommal. A sólyom a gazellacsapatból kiválasztja áldozatát; a kutyák utána rohannak; a sólyom lecsap, rettenetes karmával a gazella fejébe kapaszkodik és megvakítja szárnycsattogásával. A gazella tántorog,

késlekedik, hányja-veti magát, de nem bír megszabadulni terhétől, a kegyetlen ragadozótól, amely annál dühösebb, minél inkább fárad az áldozata.

Azalatt utoléri a kutyák és megfogják a gazella hátsó lábait; mire a leggyorsabb lovasok odaérnek, már a sólyom kivájja a gazella szemét.

Ha a sólyom kifárad, mielőtt a vadat utoléri és más sólyom nincs tartalékban, akkor vissza kell hívni az agarakat is, úgyis hiába fáradnának a gazella után.

A sólyom azért vágja ki legelőször a gazella szemét, mert úgy tanítják, hogy egy kitömött vad szemüregébe húst tesznek; amikor a süvegét leveszik, rácsap a kitömött állatra és annak a szemében találja meg a táplálékát.

A vadász-sas.

A tatár népek nemcsak sólyommal, hanem még sassal is vadásznak, amely sokkal erősebb, úgy hogy a legnagyobb vaddal is megküzd. Egy angol utazó, Atkinson, következőkép ír le egy ilyen vadászatot:

Tőlünk háromszáz méternyire a nádas rétből néhány nagy szarvas ugrott ki. Rögtön levették a sasról a süveget és feloldozták szíját; felszállt a zsámolyáról, fölemelkedett a magasságba és körben szállt fölöttünk. Azt hittem, nem vette észre a vadat; de csalódtam. A nagy magasságban egy pillanatig mintha mozdulatlanul függött volna, azután kétszer vagy háromszor meglegbentette a szárnyát és egyenes vonalban lecsapott az egyik szarvasra. Oly rémítő sebességgel vetette le magát, hogy nem lehetett látni a szárnya mozgását. Volt erre nagy örömiadal; a sas őrei előrevágtattak, utánuk a többi. Én is megfordítottam a lovamat és rája vágtam. Néhány perc múlva már én voltam elől a sasnak egyik őrével. Kétszáz méternyire voltunk a sastól, amikor zsákmányára csapott. A szarvas egyet szökött előre és azután elbukott. A sas egy karmával a nyakába, a másikkal az oldalába kapaszkodott és mindjárt kikezdte a csőrével. A kirgiz legény leugrott a lóról és a sasnak a fejére vetette a sipkát, hurkot vetett a lábára és elvette tőle áldozatát. Azután megint lóra ült, a társa a sast megint a zsámolyra tette és készek voltak tovább vadászni.

Amikor sassal vadásznak, nem használnak kutyákat, mert azokat is agyonvágna. A kirgiz legény azt mondta, hogy a sas még egy farkassal is megbirkózik. Rókára is sassal vadásznak és sokat fognak; vadkecskét és egyéb apró vadat is fognak vele.

Onnan nem messzire egy csapat kis antilopot láttunk legelni a síkon. A sas újra fölemelkedett és a fejünk fölött kóválygott, mint előbb; megint lecsapott kiszemelt áldozatára, mint a végzet és agyonvágta, mielőtt odaértünk. A fekete sas sohase csap le hiába; ha a vad valamely szikla-üregbe nem menekül, mint a rókák szokták, biztos a halála.

Később szabad állapotban láttam ezt a rettenetes ragadozót az Ala-tau hegységben; láttam, hogy vitte körme közt a vad bárányt, vagy villámgyorsan lecsapva, hogy lökte valamely meredekségről a mélységbe a vad birkát.

AUSZTRÁLIA.

Ausztráliában, a vad kutyát kivéve, egészen másféle emlős állatok élnek mint a többi világ-részekben. Csak egy hasonlít hozzájuk nagyon: az amerikai *erszényes*, amelyről Florian olyan kedves mesét írt. Ez állatok közül a legtöbbnek a hasán egy *erszénye* van, melyben jó sokáig hordozzák újszülött kölykeiket; azért *erszényeseknek* nevezik őket.

Vannak köztük növényevők, de vannak ragadozók is. A növényevők között legismeretesebbek a *kengurúk*, amelyek némely faja hat láb magasra is megnő.

A ragadozó erszényesek apró állatok és az emberekre nézve nem veszedelmesek.

A kengurú.

Egyik kedves foglalkozásunk a kengurú-vadászat volt.²⁹

Ez állat igen közönséges nálunk, nagyon is közönséges; legalább ezer vagy ezeröt száz van a birtokunkon és megesznek annyi füvet, amennyi százötven szarvasmarhának elég volna.

A kengurú rendszeren tíz vagy tizenöt főnyi csapatokban élnek együtt a völgyekben, ahol legjobb a fű; azért a vadászat felzavarja a gulyáinkat; csak barátaink tiszteletére rendeztük most is a mulatságot. Mikor hosszú hátsó lábaira ülve és apró első lábaira támaszkodva legel, igen kedves állat a kengurú; minduntalan felágaskodik és a fülét hegyezi, nincs-e valami veszedelem. Gyalog nem lehet őket utolérni, de lóval könnyű megközelíteni, mert ismerik a legelőről.

Három barátunk érkezett Melbourneból és azok hozzánk csatlakoztak. Már csaknem dél volt, mire elindultunk vadászni. P... Vilmos nagy angol és skót agaraival előrement. Utána a négy kisasszony ment, akik már nagyon türelmetlenek voltak. Mi mentünk leghátul.

Az első kengurú-csapat már akkor kezdett futni, mikor még csak háromszáz lépésre voltunk. Ilyen messziről nem hittük, hogy elérhettük volna. Mégis eleresztette Vilmos a kutyákat és mi is utánuk vágattunk.

Mint minden állatot, a kengurút is csak ott lehet jól megismerni, ahol szabadságban él. Az, amelyet az állatkertben lehet látni, fogalmat sem ad arról, hogy milyen a kengurú az ausztráliai bozótokban, valamint a Giesbach melletti vendéglő óljában tartott zerge sem olyan, mint a Faulhornon élő rokonai. A kengurú csak két hátsó lábával ugrik, testét egyenesen tartja, kissé előre hajolva, a két első lábát a mellére lógatja. Apró szabályos ugrásokkal indul el és annál nagyobbakat ugrik, minél inkább üldözik; ha nagyon siet, tizenkét, sőt tizenöt lábat és ugrik egyszerre. Mikor ugrás közben a levegőben van, hosszú farka és hosszú lábai érintkeznek; abban a pillanatban, amelyben a földre ér, megint különválnak. Ennek következtében minden ugrásnál furcsa, de csinos kettős ingamozgás keletkezik. A kengurúk mindig egymás háta mögött sorban menekülnek olyanformán, ahogy a katonák nyargalnak a lovagló-iskolában. Rendszeren a legöregebbek a leglomhábbak, azok maradnak leghátul. Néha bábmész fiatalok is futnak hátul, olyanok, melyek nem engedelmeskedtek elég gyorsan anyjuknak, mikor az jelt adott az indulásra.

²⁹ De Castella: *Egy francia squatter emlékei Ausztráliából.*

A kengurú-csapat eltűnt; mikor a kutyák visszajöttek, rendbe verődtünk és csendesen maradtunk, hogy jobban megközelíthessük, ha egy új csapatra bukkanunk.

Csakhamar más csapatot találtunk egy hosszú szűk völgy elején, melyet kétfelől jó meredek halmok kerítettek. Remélhettük, hogy e második hajtás sikeresebb lesz; biztosan tudtuk, hogy a kengurúk egyenesen a síkra menekülnek. Százötven lépésnyiről rájuk uszítottuk a kutyákat és mi is utánuk eredtünk.

Eleinte kissé elmaradtunk tőlük és már majdnem megmenekültek; de folyvást vágattunk és lassankint közelebb jutottunk hozzájuk. Már csaknem utolértünk egy vén kengurút, mely a leghátulsó volt. Egyszerre F... kisasszony, aki legkönnyebb volt köztünk és a legjobb lovon ült, tehát legelől vágatott, kegyelmet kért az üldözött vadnak. Egy vén nőtény volt az, már lankadni kezdett, hát kivetette erszényéből egy kölykét, mely nagy erőlködve ugrált utána. Szerencsére Lloyd és Vilmos, akik legközelebb voltak F... kisasszonyhoz, megsarkantyúzták a lovukat és utolérték a kutyákat; Vilmos visszahitta őket és ostorával távoltartotta a kis kengurútól, melyet mi is hamar utolértünk.

Amazonjaink egészen meg akartak neki kegyelmezni. Azt akarták, hogy hagyjuk ott, hadd keresse meg az anyját; de mi nem hagytuk. Acland az ölébe vette, felült vele a lóra és kijelentette, hogy elviszi Melbourneba a Fairlie-House kertbe.

Máskor szerencsésebbek voltunk; megöltünk néhány nagy kengurút, melyek szembeszálltak a kutyákkal. Eleinte a kutyák elmaradnak a kengurútól; de ha nem veszítjük el az első mérföldön szemünk előtt, csakhamar elfárad és a második mérföld végén bizonyosan utolérjük. Ha már nem bír futni, leül és úgy várja a kutyákat. Ezek hátulról támadják meg, mert ha elülről támadnák, hosszú lábának egy csapásával felhasítaná a hasukat; a lábán csak három ujja van; a középső a leghosszabb és hatalmas karommal van fegyverezve. De hátrafordulni nem bír elég gyorsan, a kutyák sokkal fürgébbek, a nyakába kapaszkodnak és megfojtják.

Az első vadászat óta a hölgyek mindig csak messziről kísérték bennünket; mire hozzánk értek, a kengurúk már rendesen meg voltak ölve.

A kazuár.

Az ausztráliai madarak közt a legnagyobb és a legnevezetesebb a *kazuár* vagy *emu*, mely majd akkora, mint az afrikai struc, de a lába rövidebb és erősebb.

A kazuár gargarizálását, mely dobpergéshez hasonlít, hajnalban és alkonyatkor mindenhol hallani, ahol legelő és víz van.³⁰ A néptelen tájakon, a tágas rónaságon vagy a bazalt dombokon³¹ legelész, de ahol szarvasmarha- és juhnyájak vannak, ott, ha ugyan még van kazuár, a bozótban és az erdőségben keres menedéket, a szakadékokban és a szűk völgyekben keres táplálékot, de legjobb szereti azokat a zöldelő helyeket, amelyeket a juhnyájak megtrágyáztak.

Az emu is, mint a teve, sok vizet bír meginni és az elnyelt vízből néhány napig élél, ha nincs nagyon meleg. De még a nyári nagy forróságban is találkoztam emuval 15-20 kilométernyire a víztől. Ha inni akar, megáll a parton és jól körülnéz: nincs-e veszedelem; ha semmi gyanúsat nem lát, neki a víznek és megiszik jó sokat; azután gyorsan felegyenesedik és, ha nincs baj, csendesen visszavonul.

³⁰ Ramel: *Honosító társaság. 1862.*

³¹ *Bazalt* egy kemény fekete sziklafaj, mely régi tűzhányó hegyekből származik.

Néhány jellemző dolgot mondok el erről a madárról. Egyszer bámulatos módon mutatta ki anyai bátorságát. Az alsó Galburn síkján egy vén kazuárt vettem észre, mely körül fél tucat kis kazuár legelészett; szerettem volna egyet megkeríteni. Mikor már egy kilométernyire voltam tőlük, észrevettek és szép rendben futni kezdtek, leghátul futott az anyjuk.

Egy nagy agár volt velem, amellyel kengurúra szoktam vadászni; lovam elé került és meg akarta fogni az egyik kicsit. De amint megfogta, az anya nekiment és kiszabadította. A kutya megint megfogta a kis kazuárt; ekkor az anya ráugrott, földhöz vágta és jól megrugdosta. Mikor én közeledtem, elszaladt. A kutya ekkor még egyszer megfogta zsákmányát, de az öreg kazuár megint addig rugdosta, míg oda nem értem; pedig szép nagy állat az agaram és mindenki tudja, milyen erős.

A következő esetből látható, hogyan hat egy váratlan riadalom a kazuárra. Egyszer a Wimmera kerületben Morton síkján lovagoltam; három fiatal kengurúeb volt velem, melyekkel már sokszor vadásztam dingóra, azaz ausztráliai vad kutyára, de emura még soha. Egyszerre csak előrerohantak egy kis akácia-bozót felé és elkezdtek ugatni, amiből mindjárt tudtam, hogy olyan ellenséggel állnak szemben, amelyet nem mernek megtámadni. Megsarkantyúztam a lovamat és láttam, hogy egy kazuár van ott, mely nagyon megrémült a kutyaugatástól. Testét és hosszú nyakát csaknem vízszintesen tartotta és tollai egyenesen felmeredtek a rémülettől. E szokatlan látványtól megbokrosodott a lovam és visszavonult. Az emu a mezőre menekült, de úgy megzavarta a kutyaugatás, hogy azt se tudta, merre menjen. Jó ideig csak a kutyák körül szaladgált, melyek szintén megijedtek; a lovamat se bírtam ötven yardnál közelebb terelni. Végre az egyik kutya az emu nyakára ugrott és földre terítette.

Máskor megint azon a síkon haladtam, egy néger kísért a Marblei tó felé. Meggyőződtem arról, hogy - mint a nyulak, - az emu is tökéletlenül látja a tárgyakat és gyakran a lovasembert messziről emunak nézi.

Amint csendesen előrehaladtunk, három emut vettünk észre, de olyan messziről, hogy alig bírtuk őket megkülönböztetni. Egyszerre az egyik elkezdett felénk futni. Mindjárt gondoltam, hogy csalódik, hogy bennünket is emuknak néz. Hogy korán észre ne vegye csalódását, a lovunk fejét feléje fordítottuk és nyugton álltunk. Mikor már közel volt hozzánk, a néger megismerte, hogy egy vén tojó. Csak tizenöt lépésről vette észre tévedését, mikor hirtelen megállt és oldalt fordította a fejét. Akkor megfordult és menekült a kutyák elől.

Eleinte elmaradtak tőle a kutyák, de egy kilométernyire utolérték.

Amikor odaértem, láttam, hogy a leggyorsabbik kutyámat a fején és még több helyen megvérezte úgy, hogy kilátszott a gégeje. Nyilván abban a pillanatban kapta ezt a sebet, mikor az emu nyakára akart ugrani. Nemsokára a néger is utolért bennünket és örült az emupecsenyének. Levágta a combját és kivágta a gyomrát; sóskát talált benne és két darab tyúktojás alakú és nagyságú vasércet.

ÚJ-ZEELAND ÉS AUCKLAND.

Új-Zeelandon, mint a Csendes óceán többi szigetein - Ausztráliát és a Szunda-szigeteket kivéve - a denevéreken kívül kevés emlős állat van.

Van ott egy igen furcsa madár, melynek nincsenek szárnyai és hasonlít egy nagyon fiatal kazuárhoz. A *maorik* (így nevezik a sziget őslakóit) *kivinek*, a tudósok *apterixnek* (szárnytalannak nevezik).

Azonban néhány száz év előtt volt a szigeten egy óriási madár, a *dinornis*, mely sokkal nagyobb volt a strucmadárnál és csak a madagaszkári *epyornishoz* hasonlítható, mely szintén csak néhány század előtt pusztult ki.

Az apterix és a moa.³²

Kevés élő állat van az erdőségekben; a legnevezetesebbek a madarak, amelyekhez hasonlók máshol nem találhatók.

Mikor 1812-ben az első zeelandi kivit Angolországba hozták, a tudósok nem tudták, hová sorolják a madarak közé. Akkora ez a madár, mint egy tyúk; szárnya nincs, farka sincs, a lábán négy ujja van; testét hosszú fehér toll borítja, mely hajsza finomságú. Eleinte egy kiviért Európában két-háromszáz frankot adtak, mert azt hitték, hogy e madár faja nemsokára végkép kipusztul a föld színéről. Most már tudjuk, hogy csak a népes tájakról pusztultak el, a néptelen hegységben ellenben még közönségesek, bár már ott is fogyni kezdenek. A népes tájakról ennek a madárnak minden faja végkép kipusztult. Dieffenbach beszéli, hogy egyszer tizenhét hónap alatt Új-Zeelandban csak egy kivit tudott keríteni, pedig nagy jutalmat ígért a benszültetteknek. Tudtommal eddig csak egy apterixet hoztak elevenen Európába, a londoni állatkertbe. Birkahússal és férgekkel táplálják.

A kivi éjjeli madarak. Nappal lyukakban, leginkább a nagy erdei fák gyökerei alatt rejtőzködnek és csak éjjel mennek ki táplálékot keresni; rovarokból, lárvákból, férgekkel és különféle magvakból táplálkoznak. Párosan szoktak élni; a nőstény csak egy tojást tojik, melyet a benszültettek állítása szerint a hím és a tojó felváltva tartanak melegen. A hím nagyobb mint a nőstény és a csőre is hosszabb. Igen gyorsan futnak; egy nőstény, mely néhány napig volt a szobámban, két-három láb magas tárgyakat könnyen átugrott.

Az embereken kívül e madár legveszedelmesebb ellenségei a macskák és a kutyák. A benszültettek éjjel utánozzák a kivi hangját, csalogatják és mikor közel van, hirtelen fáklyavilággal megrémítik úgy, hogy a kezükkel megfoghatják vagy agyonüthetik bottal. Kutyákkal is vadásznak kivre. A sok üldözés az oka, hogy a lakott tájakon kipusztult.

Azonban a kivi csak utolsó gyenge képviselője azoknak a szárnyatlan madaraknak, melyek hajdan Új-Zeelandon éltek. A benszültettek *moa* néven emlegetnek egy madarat, amelyet mi már csak a csontvázából ismerünk, de abból is látjuk, hogy óriási madár volt. A benszültettek már régóta meséltek a hittérítőknek az óriás moákról, melyekkel az ő őseiknek hosszú küzdelmeik voltak. A Rotorua tó partján még mutogatják is azt a helyet, ahol az utolsó moát megölték és hogy elbeszélésük valóságát bebizonyítsák, e kihalt óriás madár nagy csontjait

³² Hochstetter: *Uj-Zeeland*.

mutogatták, melyeket a folyók mellett, a tengerparton, a mocsarak iszapjában és a mészkő-barlangokban találtak.

A csontokból lehet következtetni, hogy négy fajta, különböző nagyságú moa volt. A legnagyobb moák körülbelül négy méter magasak voltak. Mint a struc többi rokonai, a moák se tudtak repülni és a lábszárcsontjaik nem levegővel voltak tele, mint a repülő madaraké, hanem velővel. Egy emberi csontváz mellett találtak egy csaknem ép moatojáshéjat, mely kilenc hüvelyk széles, tizenkét hüvelyk hosszú és huszonhét hüvelyk területű volt.

Nem csoda, hogy e madár fajtája kipusztult. A történetből megtanulhatjuk, hogy az emberek már némely állatfajt tökéletesen kiirtottak, még pedig csupa nagy állatot. Bátran mondhatjuk, hogy minden nagy állat ki fog pusztulni, csak a háziállatok nem, mert teljesen az ember gondviselése alatt vannak.

Képzeljük el azt az időt, mikor Új-Zeeland földjét nem taposta ember lába. Ez óriás madarak voltak a sziget egyedüli nagy lakosai, nagy emlősök a szigeten nem voltak, legnagyobb egy patkány volt. Az első bevándorló embereknek a számtalan moa nyújtott táplálékot. E tápláléknak köszönhatték, hogy több százezer emberré sokasodtak. A moa nélkül meg se élhettek volna a szigeten, mert nincs ott más növényi táplálék, mint egy haraszt gyökere.

A benszülöttek hagyományai is megerősítik ezt a véleményt. Ngahue, aki a mondák szerint Új-Zeeland fölfedezője volt, azt beszélte ez országról, hogy óriási madarak lakják. Vannak régi költemények, amelyekben valaki a fiát tanítja, hogyan támadja meg és hogyan ölje meg a moát. Vannak leírásai bőséges lakomáknak, melyeket szerencsés vadászatok után tartottak. A benszülöttek régi tűzhelyei közelében egész rakásokban találtak moacsontokat. A moa húsát és tojását megették, a tollaival fegyverüket díszítették, a koponyájukban meg festőport tartottak, mint valami szelencében; csontjaiból horgokat csináltak, óriási tojásaikat a holtak mellé temették, hogy azok alvilági hosszú útjukon étlen ne maradjanak.

Hajdan főképp ezeket a madarakat vadászták a benszülöttek és minden azt mutatja, hogy néhány évszázad alatt végkép kipusztították.

A fóka.

Ezeknek a nagy szigeteknek egész déli partját sok cet és fóka látogatja meg, mikor tél van a déli féltekén.

Mikor a társaim³³ éppen elaludtak és én is követni akartam a példájukat, furcsa láрма keltette fel figyelmemet. A bozót zöreje közt mindenfelől horkoló lélekzés, rekedt köhögés, néha pedig erős ordítás hallatszott. Körülfogtak bennünket a tengeri oroszlánok, melyek egész nap az öbölben úszkáltak és most éjjelre a harasztba akartak vonulni.

Egyszerre még nagyobb lett a láрма, úgy hogy társaim mindnyájan felriadtak és kirohantak a sátorból, Alick fejszével, a többiek meg nagy botokkal. Én is velük mentem.

Még elég világos volt. Két tengeri oroszlánt láttunk dühösen veszekedni.

Hatalmas két állat volt; a válluk táján volt két méter a testük kerülete. A sörényük felmeredt, a szemük villogott, orruk lyukja ki volt tágulva, az ajukuk felfújva, a bajúszuk felágaskodott és tátott szájukból kilátszottak rettentő ebfoaik. Folyton egymásnak ugrottak, marakodtak és hosszú cafatokban tépték ki egymás húsát, hogy szinte csurgott a vérük.

³³ Raynal: *Az aucklandi hajótöröttek*.

György és Henrik egy lángoló fadarabot vetettek a veszekedők közé, hogy véget vessenek a küzdelemnek, amelynek zajától nem alhattunk. A két foka csakugyan megijedt és a bozótba menekült.

Éjjel csendesség volt; de kemény és nedves volt a fekhelyünk, úgy, hogy reggelre még fáradtabbak, még törődöttebbek voltunk. A sátrunk környéke tele volt fókanyommal; némelyik még meleg volt. De a fókák eltűntek, visszavonultak a tengerbe.

Azonban a haraszt közt zörejt hallottunk, mely elárult egy késlekedőt. Szerettük volna már a húsát megízlelni, hát utána eredtek a társaim. Néhányszor nyomát veszítették, amikor a bozótot kellett kerülgetniök vagy fatörzseket átmászniok. Végre mégis diadalkiáltásukat hallottam; nemsokára visszajöttek. Mindegyik egy nagy darab fókahúst cipelt a vállán. Ruhájuk rongyos volt és egészen átázott; amikor a bozótot elkerülték, terhükkel majd a sziklákon kellett mászniok, majd a tengerben kellett lábolniok a magas sziklafalak alatt.

Musgrave, György és Alick, bár fáradtak voltak, az alacsony árt fel akarták használni és hajóra akartak menni némely tárgyért, melyet nem hozhattunk magunkkal a fedélzetről. Távol-létük alatt Henrik és én a napon szárítgattuk készletünket és a deszkákat, melyeken az éjjel aludtunk; rendbeszedtük a sátrat és egy darab fókahúst süttünk úgy, hogy lobogó tűz fölé kötéllel egy ágra kötöttük és néha megforgattuk.

Déltájban, mikor társaink visszajöttek, már megsült a vége; hozzá is láttunk derekasan. Szegényes ebéd volt; rossz, fekete, halzsírszagú hús, sem az orrunkat, sem az ínyünket nem csiklandozta. De hozzá kellett szoknunk; már ez a hús sem ízlett, mely egy fiatal fókából való volt, hogy ízlett volna a vén fókák húsa? Előre tudhattuk, hogy majd nem válogathatunk mindig a húsban.

A sziget végén egy egész sereg fókát láttunk. A fiatalok az anyjuk mellett játszadoztak. A csapat közepén egy vén hím hevert, mely uralkodójuknak látszott; nyugodtan nézte az ifjuság zajos mulatságát. Olyan volt, mint egy tiszteletreméltó pátriárka, aki az unokái játékában gyönyörködik. Mikor ásított, látni lehetett, hogy már alig van foga. Tekintete igen szelíd volt; látszott rajta, hogy már nagyon öreg, elneveztük *Royal-Tomnak*.

A vén oroszlán azonban hamar észrevett bennünket. Egy hosszút ordított, mire az egész csapat elkezdett lármázni. Akkor gyorsan megtámadtuk a fiatalokat és a leglustábbakat bottal leütöttük. Hetet terítettünk le és gyorsan elvittük társaik elől. Musgrave, Alick és én botunkat átadtuk Henriknek és mindenikünk megfogott a két kezével kettőt hátsó úszóiknál; Henrik a botokat hóna alá kapta és félkezével megfogta a hetediket. Így a parthoz szaladtunk, a csónakba ugrottunk és Epigwait felé evezünk.

Csakhamar a nőstények szívszaggató kiáltásait hallottuk; a vén oroszlánal együtt a vízbe ugrottak és utánunk úsztak. Sokáig üzték tüzesen a csónakot, mely ivadékukat vitte. Az egyik kivetette magát a vízből, mintha a csónakra akart volna ugrani; mikor visszaesett a vízbe, egészen elborított bennünket a tajték. Félttem, hogy majd a csónakba veti magát és felfordítja súlyával; fogtam a puskámat és egész közeli-ről rálöttem. A puskadörgéstől megijedtek, visszafordultak és nem üldöztek bennünket tovább.

Nagyon örültünk, hogy ennyi fókát láttunk együtt; mert már nagyon megfogytak. Hej! Nem sokáig örültünk. Csakhamar észrevettük, hogy azért gyűlnek össze, mert elvándorolnak az öbölből. A kis csapatok egy sereggé egyesültek és az öböl főkijárata felé indultak. El lehet képzelni rémületünket; a fókák húsa volt egyetlen táplálékunk.

Gyorsan a parthoz futottunk, a csónakba ugrottunk és Huit szigethez evezünk. Azt hittük, hogy talán még ott találunk néhány késlekedő fókát. A friss húsunk már egészen elfogyott. De hasztalanul tekintettünk körül, a part egészen pusztá volt. Még az öreg Royal-Tom is elment. Úgy evezünk vissza Epigwait szigethez, ahogy eljöttünk.

Szomorúak, levertek voltunk. Éhség és nyomorúság fenyegetett bennünket.

Ki kellett szabnunk, hogy mennyit eszünk mindennap, mert már bele kellett a sózott húsba kezdenünk, amely a kunyhónk tetején a rúdon függött. A só és a füst jól megvédték a húst, de a benne levő zsír megromlott és olyan ízűvé tette a húst, mint a rothadt halé. Ebből a rossz húsból kellett élnünk, pedig tudtuk, hogy meg fog ártani.

Akkor még inkább kerestünk kagylókat, halásztunk és néhány kormoránt lőttünk. De a rossz időben nem sokat halászhattunk; a madarakra pedig csak a végső szükségben lőttünk, hogy kíméljük azt a kevés töltésünket, ami még volt. Bizony nagy volt a nyomorúságunk.

Hideg is lett az idő; a hőmérő csak két fokot mutatott zéruson fölül. Egy hétig folyton rossz idő volt. A völgyben megolvasztotta az eső a havat; a tetőkön az olvadó hó hozzáfagyott megint az alatta levő jéghez.

Végre kiderült az ég. Néha a nap is előbujt, fénye még halovány volt, de amint a tetőkre sütt, villogott a jég, mintha csupa gyémánt lett volna.

Ezekben a napokban egy kis fókahússal éltünk; egészen elgyengültünk és betegesek voltunk.

Amint a szél lecsillapodott, a csónakot a tengerre bocsátottuk; meg akartuk nézni: nem maradt-e a nyugati tengerágban tengeri oroszlán.

Máskor az öbölben mindig találkoztunk néhány fókával; most egyet se láttunk. Lassan evezünk, mert el voltunk gyengülve; végre a tengerág bejárásához értünk. Megálltunk egy percre a Masquée-szigetnél lélekzetet venni és kissé pihenni.

Míg Alick a csónakot egy sziklaszöghöz kötötte, Musgrave egyszerre csak hallgatódzni kezdett. Valóban tompa horkolás hallatszott fölöttünk.

Puskánkhoz, füttyköseinkhez kapva, gyorsan a partra ugrottunk; néhány lépésnyire három fókát láttunk. Az egyik régi ismerősünk volt, ő felsége Royal-Tom; azt hittük, már tudja isten hol jár. A másik kettő két öreg nőstény volt; nyilván ő felsége nejei.

Royal-Tom nem hagyta el kedves tanyáját; talán nem érzett magában elég erőt a kivándorlókkel útrakelni. Tisztségéről lemondott valamely fiatal gavallér javára, aki népét jobb vidékre vezette, olyanra, ahol nem üldözi ember, fájának ez ellensége, ivadékanak gyilkosa. Az öreg ott akart meghalni, ahol oly sokáig élt és uralkodott.

Megismert bennünket; társait megelőzve, nekünk jött és csataordítását hallatta. Nem szívesen öltük meg e szegény állatokat, kivált az öreget, melyet mindig megkíméltünk; de most a szükség kényszerített, az éhség fenyegetett, nem habozhattunk. Néhány perc múlva mindahárom csónakunkban feküdt, holtan.